

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség címe alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven.

Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona).
Hirdetések díja: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 4 frt, féloldal 2 frt, negyedoldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árengedmény adatik.
Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

Egyes szám ára 15 krajcár.

Az előfizetést és hirdetést pénzes a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések Karai Sándor tanárhoz (Rákóczy utca 46. sz.) intézendők.

Erdélyi püspök.

Az idők jelei azt mutatják, hogy a protestáns egyház jogainak és érdekeinek megoltalmazása mindnyájunk éber figyelmét, szilárd elhatározását s erős összetartását teszi szükségessé, inkább, mint újabb alkotmányos életünk folyamán bármikor. Nem kell bizonyítgatnunk, mert hiszen közéletünk minden mozzanata félreérthetetlenül tanúsítja és magyarázza nekünk, hogy a klerikalizmus minden ponton megindította az akciót eddig szokatlan vakmerőséggel egyházunk és prot. felekezeteink ellen.

Nem keressük mi, soha sem is kerestük a felekezetek súrlódásának kínálkozó alkalmait. Sőt nagy erkölcsi felelősséggel járó bűnös könnyelműségnek tartanók partialis vagy épen általános vallásfelekezeti belső háborúk ok nélkül való felidézését e nélkül is annyi nehézséggel vesződő hazánkban. De önmagunk, egyházunk s — bátran mondhatjuk — hazánk iránt tartozó kötelességet teljesítünk akkor, ha a napirenden lévő nyílt és titkos támadásokkal szemben, melyek meggyengítésünket, sőt megsemmisítésünket célozzák, öseinkhez méltó hűséggel és elszántsággal lépünk sorompóba törvénybiztosította jogaink s jogos érdekeink megvédelmezésére.

A támadásnak egy eklatáns példáját s a védekezésnek elmúlaszthatatlan alkalmát látjuk a napokban felmerült „erdélyi püspök“ kérdésében is.

Arról van itt szó, hogy a róm. kath. egyház a maga saját felekezeti exclusiv álláspontjának, mely szerint prot. egyházunk püspökeit olyanoknak el nem ismeri, állami érvényt igyekszik biztosítani s e törekvése sikerre is vezetett annyiban, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszter a múlt 1899. évi ápril 11-én kelt körrendeletében utasította a hazai törvényhatóságokat, hogy a Gyulafehérváron székelő róm. kath. püspököt

ne „gyulafehérvári róm. kath. püspök“-nek, vagy „erdélyi latin szertartású kath. püspök“-nek címezzék, a mint szokásban van, hanem minden hozzáadás vagy változtatás nélkül az „erdélyi püspök“ cím használandó, minthogy e püspököt a püspökség alapítása óta, a fennmaradt kir. kinevezési okmányok s egyéb okirati emlékek tanúsága szerint, mindenkor az „erdélyi püspök“ („Episcopus Transilvaniae“ vagy „Episcopus Transilvaniensis“) cím illette meg.

A miniszter tehát ez intézkedése által oly cím létezését ismeri el s kötelezi ennek elismerésére a közhatóságokat is, a mely egyenesen kizárja azt, hogy más „erdélyi püspök“ is lehessen s ekként az erdélyi ref. püspök, valamint erdélyi lutheránus és unitárius püspökök is úgy szólván törvényen kívüli állapotba helyeztetnek s legalább fogalmilag mintegy az erdélyi róm. kath. püspök dioecesisébe kebeleztetnek be.

Hogy ez a rendelkezés egyenes összeütközésben áll a vallásfelekezetek viszonzosságát s egyenjogúságát megállapító törvényeinkkel s az erdélyi interconfessionalis viszonyok jogi rendjével a múltban s hogy ennél fogva egyházunkra nézve sérelmes: ennek tüzetes kifejtését találjuk abban a törvények és historiai tények objektív alapjára fektetett terjedelmes memorandumban, melyet az erdélyi ev. ref. egyházkerület igazgatótanácsa nevében dr. Bartók György püspök és báró Bánffy Dezső egyházkerületi főgondnok terjesztettek fel a múlt hónapban a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez.

Ki van mutatva e munkálatban, hogy az „erdélyi püspök“ címnek, felekezeti megjelölés nélkül, az önálló Erdély törvényeiben semmi jogalapja nincs, bár közel kétszáz év óta törekszik a róm. kath. egyház e címet elismertetni, a mely cím csakugyan alkalmaztatott is 1715, vagyis az erdélyi róm. kath. püspökség vissza-

állítására óta minden olyan kormány által s mindannyiszor, a mely kormány és időszak a protestánsok elnyomását, törvényes jogaikból való kiforgatását s rekatholizálását tekintette feladatának. Jellemző e tekintetben az, hogy utoljára e században *dr. Haynald Lajos* erdélyi róm. kath. püspök volt az, a ki előadván, hogy mily jelentőséggel bírnak a kath. püspökök a birodalomra nézve, 1854-ben, az abszolút korszak s a concordatumos törekvések fénykorában, kéri, hogy a kormány az „erdélyi püspök“ cím kizárólagos használatát az ő javára rendelje el, tekintettel arra, hogy *más erdélyi püspök nincs, mint ő, illetőleg a római katolikus*; és habár az erdélyi helytartótanács rámutatott arra, hogy a püspökség alapításánál az 1751. évi I. t. cikkben „*Episcopus romano-catholicus Transilvaniensis*“ címen nevezetik, a kormány mégis teljesítette a Haynald kérelmét.

Sokkal jobban ismerjük *Wlassics* miniszter törvénytisztelét s szabadelvűségét, semhogy idézett sérelmes rendeletében a protestáns egyház törvényes jogai és állása ellen irányzott célzatos támadást látnánk az ő részéről. Őt ebben a tekintetben a kellő körültekintés és tájékozódás elmulasztásáért terheli felelősség, bár formailag minden felelősség reá nehezedik. Betekintést enged azonban ez eset azon titkos kezek munkájába, a melyek a Majláth püspökhöz hasonló vezetők befolyásával mindenütt észrevehető, a hol a klerikális hatalom kiterjesztésére s a protestáns érdekek megrontására csak legkisebb alkalom is kínálkozik. E cél el-

érése végett még a historiai tények elferdítése s a célzatos félrevezetés erkölcsileg igazolhatlan eszközeitől sem riadnak vissza már ellenségeink.

Ilyen félrevezetésnek esett áldozatul, a mint látszik, *Wlassics* miniszter is, mert bizonyára nem kereste azt a kétes értékű dicsőséget, hogy a mit a protestáns és hazaellenes abszolút hatalom érdekében Haynald püspök kívánatára a hirhedt gr. *Thun* miniszter megtett, ugyanazt ő is megtegye, ugyanazon indokolással a Majláth püspök szép szemeiért.

Nagyon helyes és méltánylandó tehát az, hogy a miniszter háta megett dolgozó sötét klerikalizmus emez újabb merényletével szemben erdélyi testvéreink komoly akcióba léptek. E lépés sikerét azonban egész hazai ref. közönségünk s az egyetemes egyház hathatós támogatása által biztosítanunk kell. Mellettünk szól a jog, a törvény s mellettünk szól a méltányosság is.

Kétségtelen dolog, hogy a méltán sérelmesnek talált cimmegállapítás úgy a Leopoldinum Diploma, mint az általa biztosított Appr. és Comp. Constitutiók rendelkezéseivel s általában az erdélyi egyházi viszonyok Diploma előtti és utáni törvényes rendjével ellentétben áll.

Ellentétben áll e rendelkezés az Unióról szóló 1848. VII. t. c. (pozsonyi) 5. §-ával is, mely szerint az anyaország Erdély mindazon külön törvényeit és szabadságait, melyek a mellett, hogy a teljes egyesülést nem akadályozzák, a nemzeti szabadságnak és *jogegyenlőségnek*

TÁRCA.

LXXXII. Zsoltár.

Az Istené a bölcs ítélet,
Szavára lelkünk újra éled.
Ki hoz csalárd ítéletet:
Előtte mindaz megvetett.
Az álnokot lesújtja karja,
Meg nem menekszik, bár akarja.
Királyokat remegtető
Parancsszava törvénytevő:

„Szánjátok hát meg azt, ki árva;
Szegény találjon igazára;
Ne bántátok az éhezőt,
Erőszaktól védjétek őt.
Tapossatok a bűn fejére,
Hogy a nyomorgót el ne érje;
S legyen gazdag, legyen szegény
Egyenlő a föld kerekén!“

A bűn öléből ha kikeltek:
Jertek az Urhoz, ide jertek!
Szíveteket fény járja át,
— Ne szégyelje a föld magát.
Ne szálljatok ti véle harcba,
Ha rajtatok az Isten arca;
A fiai vagytok neki,
Egytől-egyig gyermekei.

Enyészetnek ha ér a szárnya:
Elmúltok im, mint lombok árnya.
Bár féltetek: rátok talál,
El nem marad a zord halál.
Király, koldus száll porba végre:
Tekintsetek föl hát az égre,
A hol van az életadó
Igaz biró, Mindenható!

Ramocsaháza,

Erdélyi Imre,
ref. leikész.

kedvezők, elfogadni és fentartani kész. Ellen-
tétben áll Magyarország és Erdély egyesítését
részletesen szabályozó 1868. XLIII. t. c. 14.
§-ával is, mely szerint Erdély mindazon törvé-
nyei, melyek az erdélyi területen és a korábban
ugynevezett magyarországi részekben a bevett
vallásfelekezetek, egyházak és egyházi hatóságok
vallásgyakorlati s önkormányzati szabadságát,
jogegyenlőségét, egymás közötti viszonyait
s hatáskörét biztosítják, nemcsak érintetlenül
fentartatnak, hanem görög- és örmény katolikus
és a keleti görög szertartású egyházakra is ki-
terjesztetnek.

Beleütközik a miniszter rendelkezése a vallás
szabad gyakorlatáról szóló 1895. XLIII. t. cikk
6. §-ába is, mely szerint az összes bevett egy-
házakra s híveikre vonatkozó törvények válto-
zatlanul fentartatnak.

Nem egyeztethető össze a miniszteri rende-
letben érvényesülő egészen katolikus felekezeti
felfogás a magyar állam törvényeiben kifejezett
interconfessionalis állásponttal annyiban sem,
mert az állam újabb törvényeiben is határozottan
el vannak ismervé a prot. egyház püspökei, mint
olyanok. Ezt mutatja többek közt a főrendiház
szervezetéről szóló 1885. VII. t. cikk, a mely
egyházunk *püspökeiről* beszél s őket hivataluk-
nál fogva sorozza a főgondnokokkal együtt a
főrendiház tagjai közé a törvényben meghatá-
rozott módokat szerint. De másrészt egész
zsinati törvényhozásunk jelentőség nélkül való
önámítás lenne, ha a király által jóváhagyott és
megerősített egyházi törvényeinkben (legutóbb
1893. dec. 29-én) megjelölt egyházi főtisztvisel-
őink országos elismertetése kizárólagos közjogi
jelentőséggel felruházott idegen egyházfői címek
engedélyezése által kétségessé tétetnék. *Erdélyi*
püspök az állam szempontjából s országos jogunk
szerint ma négy van. Ha tehát a kormány csupán
egy püspöknek, t. i. a róm. kath. püspöknek
akarja biztosítani az „erdélyi püspök“ címet :
akkor ez által indirekte megtagadja a többi három
ugyanazon territoriumon létező püspöktől a püs-
pöki jelleget és jogot, a mi kath. felfogásnak
beválk, az ellen semmi szavunk, mert nem
törődünk vele; de az állam kormánya részéről
meg nem engedhető, mert az államkormányának
az állami törvények értelmében és szellemében
kell eljárnia.

De hogy utoljára említsük azt a legsúlyosabb
összeütközést, a mely a miniszter rendelete
által bekövetkezett, utalunk arra, hogy ugyan-
azon Wlassics miniszter előterjesztésére s fele-
lőssége mellett nevezte ki Ő felsége 1897. jan.
28-án a mostani püspököt, gróf Majláth Gusztávot

Lönhárt Ferenc *erdélyi róm. kath. püspök*
mellé segédpüspökké utódlási joggal. (Szó-
szerint ezt mondja a kinevezési okmány!)

Tehát a miniszter itt önmagával is ellen-
tétbe jutott, mert Majláthot erdélyi róm. kath.
püspök mellé, nem „erdélyi püspök“ mellé nevez-
tette ki s így e kinevezés alapján Majláth sem
lehet más, mint erdélyi róm. kath. püspök.
Mert igaz, hogy a miniszter őt utólagosan
sérelmes rendeletében „erdélyi püspök“ címmel
ruházta fel. Csakhogy ez a rendelet alkotmány-
jogi szempontból nem is tekinthető érvényesnek,
mert a *király tényét*, t. i. ez esetben a ki-
nevezést, egyszerű *miniszteri rendelettel érin-
teni, megváltoztatni vagy módosítani nem*
szabad. Ily rendelkezés a miniszter hatáskörét
meghaladja s ennél fogva önmagában semmisnek
volna tekinthető.

Különben is nagy méltánytalanság s az
egész historiai fejlődés megtagadása volna az,
ha épen abban az Erdélyben kellene joghátrányt
szenvadni a protestáns egyházaknak a kedvez-
ményezett kath. püspökséggel szemben, a hol
országos törvény rendelkezése folytán a kath.
püspökség megszüntetett s csaknem két szá-
zadon át törvény által elismert püspöke nem
is volt a kath. egyháznak s több mint másfél
századon keresztül tényleg sem volt kath. püspök.

De méltánytalanság volna ily intézkedés
azért is, mert az erdélyi részekben számbelileg
ma is domináns állással bírnak a protestáns
felekezetek a római katolikkal szemben s nem
volna megengedhető, hogy 12% róm. katolikus
lakosság 26% protestáns lakossággal szemben
egyházi téren, az országos törvények megkerü-
lésével, privilegizált s legalább névleg kizáróla-
gosságot jelentő állásba helyeztessék.

Erélyes fellépést várunk tehát ez ügyben
irányadó köreinktől, első sorban a jövő hónap-
ban összeülő egyetemes konventtől. Az elő-
zékenységekben kimerülő egyháziasság ideje lejárt;
a békét hajhászó opportunizmus ma kétségtelenül
jogaink elkobzásához vezetne. De másrészt sze-
retjük hinni azt is, hogy nem kell többé tar-
tanunk annak a szerencsétlen korszaknak az
ismétlődésétől sem, a melyet egész hosszában
az a bámulatos eszeveszettség jellemez s tett
minden időkre nézve tanulságossá, hogy a patent-
hazafiság csábos mezébe öltözött legádázabb ellen-
ségeink hősies vezérkedése mellett s legbensőbb
gyönyörűségére, önmagunk martuk le leghüségesebb
örállóinkat, legigazabb testvéreinket a
közhatalom polcáról s bénítottuk meg azokat a
kezeket, a melyek egyházunk építésében önfel-
áldozással fáradoztak.

Isten óvjon minket hasonló tévelygésektől, mert különben, a mi legelszomorítóbb, nem ellenségeink fegyverei által, hanem saját bűneink s rövidlátásunk miatt veszünk el!

Bacsoni Lajos.

TANÜGY.

A férfi nevelés főelvei.

Motto: „Mindenen diadalmaskodik a férfiú érett ész, eltökélt állhatatos akarat s szorgalmas munkásság: ezek virágoztatnak, gyümölcsötvetnek jegek között is plántát, midőn a rest és tudatlan Utópiában is éhen hal meg.“

Gr. Széchenyi István.

E tételt választottam értekezésem tárgyául; részint azért, mivel e tárgyról specifice, úgy paedagogiai tankönyveink, mint szaklapjaink keveset adnak; részint azért, mivel a *nőnevelésről* szaklapok és tankönyvek immár egész irodalmat alkottak, melyek nevelésünk ez ágát egészen fellendítették. Ha tehát az általános nevelés- és oktatástan keretén belül szükségét látták a tanfűriak annak, hogy a *nőnevelésről* külön tankönyveket irjanak s külön szaklapot szervezzenek s tartsanak fenn: talán jogosult felszólalásom, ha, mint fiú iskola tanítója, csekély tapasztalaimból mondok el egy és más dolgot, melyek inkább fi-növendékeink nevelésére s ebből kifolyólag, egy tökéletes férfiura vonatkoznak.

Fi-növendékeink okszerű nevelését gyermekkorától egész a betetőzésig külön terv szerint vezessük.

Mivel a fiúgyermek már rendeltetésénél fogva erősebb, izmosabb testalkatú s rendszeren fejlettebb szivósabb természetű, mint a gyöngéd nőnem: azért e tulajdonokat — nevelésében — már kezdettől fogva tekintetbe kell vennünk.

A férfi életpályája megkívánja az edzett testet és mert csak ép testben lakhatik egészséges lélek: ez ép testet okszerűen kell nevelni, hogy az fokozatosan, természetesen fejlődjen s egyik vagy másik véletlen körülménynél fogva a rendszeres fejlődés útjáról el ne tereltesse, mert azon szellemi munkát, melyet a férfinak — hivatásánál fogva — végeznie kell: csak erős, edzett test, kitartó, munkabíró, szilárd természet képes megbírni. Azért, kivált kezdetben, a test erősítésére főtekintettel legyünk. Erre szolgálnak az önkéntes mozgások különböző nemei: séta, játék, kocsiszás, későbbi korban a lovaglás, a tornászat mindennemű gyakorlatai; természetesen kellő fokozatban, a mint azt a gyermek kora s testi minősége parancsolja. Ezen gyakorlatok a testnek erőt, tartósságot, ügyességet kölcsönöznek, hozzá szoktatják türelemhez, fáradsághoz, hideghez, meleghez s az edzés által sok betegségnek elejét vehetjük.

A férfi a család feje, azért őt a családban kell nevelni. Itt kell őt nevelni, nem a klastromokban, hogy már kezdetben szokja meg a családi élet örömeiben gyönyörködni, a társas életben élni, rokonérzelmét és szerénységét mások iránt fejleszteni; tanuljon mások örömeiben és szenvedéseiben részt venni. Szerencsétlenek iránt keltsünk bennök rokonszenvet s a hol segítség szükséges: utasítsuk nemes tett követésére s erre szolgáltassunk neki alkalmat és eszközöket.

Az erejében elbizakodott nyers természetű gyermek könnyen válik hatalmaskodóvá, uralomra vágyóvá és ön-

fejűvé testvérei iránt, sőt később szüleivel szemben is igyekszik kierőszakolni vágyait, kívánságait; ez pedig környezetére rossz hatást gyakorol. E szilajságnak fekezésére irányzott eszközök közt legtöbbet várhatni a fiú környezetének érzelmvilágától. A gyermek figyelni, vizsgálja környezetét, akarja helyesen ismerni azokat, a kik közt él, mozog, játszik; s e vizsgálódás — bár még öntudatlan — egész lélektani alapossággal bír s mélyen vésődik be fogékony lelkébe. Azért mi, nevelők, ez ismeretet úgy irányozzuk, hogy növendékünk érzelmvilága mindig csak a jót, szépet és helyest tapasztalja. Ott neveljük a családban, hol szeretet környezi. Az édes anya figyelemmel kíséri fejlődését, mert kivált az anyának komoly és mégis szelid modora, valamint a nőtestvérek körében való gyakoribb mulatás leginkább képes akadályozni a szilajságot, vadságot, féktelenséget és dúrvaságot.

Minthogy a férfinem a nagy világban, az állami és egyházi téren való működésre van utalva: nevelésöknél oda célozzunk, hogy őket ez igazi rendeltetésöktől távol ne térítsük; azaz útait egyengetvén, oly munkával lássuk el, mely őket e nagyszabású hivatásuknak teljesíthetésére előkészíti; de munkát adunk nekik azért is, hogy azzal túlesapongásra hajlandó erőiket mérsékeljük, szabályozzuk.

A nevelőnek tudnia kell, mily ösztönszerű növendékeinél a tevékenység? Tudnia, hogy a legtöbbször azért únja magát, azért kedvetlen, mert foglalkoztatásáról eléggé nem gondoskodott. Mert midőn heverésre kapni nem engedjük: ugyanakkor kedélynyugalmanak adjuk meg egyik főbiztosítékát. Korához, erejéhez mért munka jókor megkedvelteti a gyermekkel a tevékenységet, bizalmat ad neki önmagához s boldoggá teszi az elért siker által. A ki dolgozik, az nem ér rá szomorkodni s alaptalan képzelgésekkel magának fájdalmat okozni. A munkásság által rendszeren elejét lehetne venni a legtöbb bűnnek, mely az ifjú életét minduntalan kíséri s a legtöbbször hatalmába is keríti.

A dolgok helyes becslésének követelményéből önként következik, hogy a növendékkel érzéki hajlamait a szellemieknek, testét a léleknek kell alárendelnie. Ha az eleinte kizárólag tengéleti ösztönök nem szabályoztatnak, ha a növendék tetszése szerint heverhet: akkor állati élet t él s felő, hogy e tunyaság öröködni fog nála. Fel kell e bajokat ismernie a nevelőnek s lelkiismeretes utánjárással megakadályozni tova terjedését. A kényelem s elpuhultság ellen segít a test korai edzése, a mérsékelt mozgás, a rendszeres testi és szellemi foglalkozás, a tudvány ébresztése, az értelmi erők hatalomra jutása. Ekkor tud különböztetni, ítélni s szabad akaratát helyesen használni.

Nem volna tanácsos, de nem is lehetséges a gyermekre gyakorolt minden hatást előre kiszámítani, s így minden tévedését, csalódását előre megelőzni. Célunk az, hogy maga magát meg tudja óvni s önállólag cselekedje a jót. A tulvitt fegyelem előlné az egyéni fejlődést, komorra, alattomosá vagy dacossá tenné a gyermeket. Hadd tévedjen, de ösmerje meg gyengeségeit, hibáit, hogy máskor óvakodjék s megjavuljon. Intés, figyelmeztetés, dorgálás, szükség esetében fenyték is alkalmazandó; — csakhogy legyen az mérsékelt, jóakarató, igazságos és következetes. Neveljük növendékeinket mind ezek mellett benső érzületre, önértetességre, hogy a magasztos öntudatot, önállóságot, önértetet szem elől soha ne téveszszék.

A férfiú véralkatánál fogva élénk, bátor, merész, önálló, vidám, vállalkozó és szilárd jellemű. Azért már

kezdetben oda irányuljon nevelése, hogy munkás legyen s minél helyesebb önállóságot szerezzen meg, vagy mint mondani szokás: a maga lábán tudjon járni. Szoktassuk őt munkához, türelemhez; apró kellemetlenségek, nélkülözések próbái által készítsük elő a nagyobb bajok elviselésére. Olykor-olykor hagyjuk magára foglalkozásai közepett, hogy szokja meg önállóan végezni munkáját; nem pedig úgy, hogy minden legkisebb fennakadásnál a nagyok segélyére támaszkodjék. Nem kell tehát elzártan nevelni, mert a világosság éltető lelke mindennek. Nem a klastrom falai közt nevelnek honfiakat, hanem a szabad gondolkodás mezején, a nagy világban, az élet nagy iskolájában. Hadd lássa azért az ifju növendék a példát, s tanulja követni avagy elkerülni. Legyen annyi hitele környezői előtt, hogy olykor-olykor egyedül is engedjék szórakozni, mert különben minden önállóságát elveszti.

Ide vonatkozólag igen helyesen jegyzi meg egyik jeles paedagógusunk, hogy: „a kit mindig argusi szemekkel kísérnek, az cselhez folyamodik; s ha egyszer békóitól megszabadulva a világba lép: gyakran vakon rohan vesztének“.

Sokat tehet az önállóság elérésére a vallásos, erkölcsi nevelés.

Vallásosságra idejekorán neveljük növendékeinket, míg fogékony lelkeket az anyagiak iránti érdekek el nem foglalják. A vallásosság alapja a becsületességnek, önértetnek, a jó erkölcsnek, egyenes nyíltszívűségnek, igazságszeretnek, szerénységnek mértékletességnek, igazmondóságnak, szavatartásnak, hűségnek és szélesebb értelemben a hazaszeretnek. Mert igaz az, hogy csak a vallásos ember lehet hű fia hazájának; és igaz az is, hogy a vallásos ember nem bukik el oly könnyen az élet sikamlós utain, mint a vallástalan.

Tiszta erkölcs és hit nélkül nem lehet nemes gondolkodás, magasabb, eszményibb fogalom. Az embert tulajdonképeni *emberré* az erkölcsi nevelés teszi. A régi arany ABC is azt tanítja: „*Kinél az ész, erkölcs nemes, Nemes címre ez érdemes!*“

Ez állítás ma is igaz. Az embert helyesen *erkölcsi értéke* szerint szokták becsülni a társadalomban. Ez lerontja a rang-, sőt a felekezeti falakat is. Az erkölcsi nevelésnek gyökereit már a szüléktől nyerje a gyermek. E nélkül sisifusi munka a tanító munkája, mely teljesen ritkán lehet alapos. A világ annyi csábító fénye, tetet és lelket egyaránt megmetyelvező, megölő élvezete veszi körül az ifjut, hogy ezek ellen biztos kalauzra van szüksége. „Mindent az önérték, a pénz vezérel: magát az embert, a meggyőződést, tiszteletet tekintélyt, emberi méltóságot, barátságot, hazát, népek boldogságát . . . a legszentebbet is áruba bocsátják“. Ezek ellen csak az *erkölcsi nevelés* védi meg az ifjat, ez mutatja ki előtte az irányt, s ez biztos kalauzra az élet utain.

Legmagasabb foka az erkölcsi fejlettségnek az, midőn a pillanatnyi örömet az állandóért, az önző, egyéni érdeket az általános emberiért, a lényegtelen a lényegesért fel tudja valaki áldozni. Midőn nem a mások ítéletétől felve, de *kötelességérzetből* lelkiismeretesen jár el tetteiben s életének vezéreivé az igazat és jót választja. Csak ekkor jutott el a férfiú az ösztöneitől, indulataitól független *erkölcsi szabadságra, önálló szabadakaratra*.

„A fiu-gyermek jövő tevékenysége értelmet, észt, bölcs belátást, eszközök helyes ismeretét, óvatosságot, körültekintést, megfontolást igényel: azért azon legyünk, hogy a fiu értelmére nézve érett, abban, a mit tud,

alapos; a vállalt, kezdett ügyekben alhatatos, kitartó; minden cselekvésében rendes, a bajokban határozott, szilárd legyen“.

Legyen tehát bármely pályán, a fent elősorolt tulajdonságok elkerülhetetlen kellékei. Nem nélkülözheti azt az iparos, nem a földész, a művész, a tudományos pályán álló, nem az állam kormányzó a családi élet rendezői, háborúban úgy, mint békében; szerencsében úgy, mint szerencsétlenségben.

A pályaválasztás ne pressió folytán és ne más egyén választása által legyen az ifju lélekre ráerőltetve, mert így nehezen éli bele magát, sőt ha netalán szerencsétlen lenne az ilyen pályán: nemcsak vezetőit, hanem önmagát is okozná, hibáztatná és kárhóztatná szüntelen; elvesztené kedvét a társadalmi élettől; elfeledné honfiai kötelességeit, s így nem tölthetné be férfiúi magasztos hivatását.

Magára kell tehát hagyni az ifjut, a mennyire lehet, a pályaválasztásra nézve is. Azonban elhamarkodni nem kell a dolgot, mert a férfiúi tettek érett megfontolást kívánnak. De meg az ifjunak még minden pályáról mondhatni csak sejtései és nem teljes fogalmai vannak. Ő azoknak csak fény vagy árnyoldalait tekinti. Nem lehet tehát a választást egészen reá bízni. Hanem igyekezzék a nevelő hogy növendékével minden pályát a maga meztelenségében (egészeben, teljességében) vagy legalább lényeges oldalairól úgy ismertessen meg, hogy a növendéknek helyes fogalma legyen mindegyikről. Figyelemmel legyünk pedig az iránt, hogy az ifjut tehetségeinek megfelelő hivatásra észrevétlenül készítsük elő, s ha észre vesszük iránta való hajlamát: gondunk legyen rá, hogy ez irányban eszmény által tápláltassék lelke. Az emberiség tökéletesedésének nemes célját, a hazaszeretet magasztos eszméjét példák által állítsuk elébe, melyekben minden igaz, szép és nagyszerű megtalálható.

Hazafiságra, lelkesültségre neveljük az ifjut, ha a történelem remekein képezzük szellemét. E végre válogassuk ki az anyagot, mely célunk sikerét biztosítja. Ilyenek lehetnének a következő csoportba állított történelmi dolgok, melyeket *Haupt* német paedagógus után közölök.

Haupt, e módszer ajánlója, e csoportok szerint kívánta a történelmet legsikeresebben tanítani:

a) a *házi kör fogalma alá vonható életrajzok* Cyrus, Nagy Sándor, Cato, XII. Károly, IV. Henrik; ezeknek ellentétei a ferde nevelés áldozatai, mint Kun László, V. László stb.

b) a *társas élet, társas erények: barátság, békülékenység, kegyesség, bölcsesség példány alakjai*: mint Solon, Kroesus, Lykurgus, Fabricius, Franklin, Sokrates, Bethlen Gábor, Zrinyi Ilona stb.

c) az *államélet képei s a polgári erények hősei*: mint Nagy Károly, Nagy Péter, Erzsébet, Hunyadiak, Mária Terézia, IV. Béla, Napoleon, Leonidas, Zrinyi, Brutus, Julius Caesar, I. István, gróf Széchenyi, Deák Ferenc stb.

Ezen történelmi alakok ismerete által a növendéknek jelleme irányul s belső ihlettől ösztönözötve, ama dicső ősök nyomdokait igyekszik követni; példájok által elragadtatva folyvást e nagyszerű nemzeti alakok csodás tettein mereng; beleképzei magát azok helyzetébe s példájok által nagyszerű vállalatokra lelkesül.

Az igazi férfias jellemet és hazaszeretetet Hunyady János és Zrinyi Miklós dicső példája nyomán tanítsuk.

Hunyadyról egyik legnagyobb ellensége, a török szultán is elismeréssel szólt, midőn halála hírére így

nyilatkozott: „Valóban. a föld legkritkább embere volt ő!”

Zrinyi, ki látta vára tarthatatlan voltát, mégis a szultán ezen levelére: „küldd el kardodat, ha élni akarsz!” lakónikus rövidséggel ezt válaszolá: „Magad jöjj a kardért, ha halni akarsz!” Ezen férfias kijelentését kötelességünk tudni és növendékeink lelkébe beplántálni.

Ilyen jellem volt Fabricius, kiről hazája ellensége Pyrrhus azt mondá: „Valóban! nehezebb dolog Fabriciust az erény útjáról eltántorítani, mint a napot a maga pályájából kizavarni.” Ily honfűi jellemek: Horatius Cocles, Mucius Scaevola stb. stb.

(Vége köv.)

P. Tóth János.

Az Orsz. Középiskolai Tanáregyesület philologiai versenyének szabályzata.*

1. Az Országos Középiskolai Tanáregyesület évenként egyszer országos versenyt rendez az érettségi vizsgálatot tett tanulók közt a középiskola nyelvi és irodalmi tanulmányai köréből.

2. A verseny célja: a középiskola nyelvi és irodalmi tanításának maximális eredményére nézve az országos összehasonlítás és becslés számára adatokat szolgáltatni; útbaigazító eredményeket nyújtani a középiskolai philologiai tanítás módja és iránya tekintetében; fejlesztőleg hatni a középiskolai philologiai tanításra, s a pályázaton kitűnt tanulókra ráirányozni a felsőbb tanulmányaik körül érdekelt tényezők figyelmét

3. Versenyt — egyelőre — csak a magyar és a classica-philologia köréből rendez az egyesület, még pedig három éves cyclusokban évenként felváltva a magyar nyelv és irodalom, a latin philologia és a görög philologia köréből.

4. A verseny — egyelőre — csak írásbeli lesz; az írásbeli dolgozat zárt helyen, záros határidő alatt készítenendő.

A tapasztalatok alapján fog az egyesület a modern nyelvi, esetleg rhetorikai (dialektikai) versenyek rendszeresítésére nézve határozni.

5. A magyar tételek tárgya a magyar irodalom, a magyar stilsztika és magyar nyelv köréből veendő; a dolgozatok formája rendszerint értekezés.

A latin tételek tárgya leginkább latinra fordítás.

A görög tételeké tollbamondott görög szövegek magyarra fordítása és esetleg commentálása.

6. A tételt az elnök tüzi ki, a ki a tételek megállapítására nézve a versenyben előreláthatólag nem érdekelt szakférfiaknak — teljes titoktartás mellett adott — tanácsával élhet.

7. A versenyzés a következő módon történik.

Évenként május havában szétküldi az egyesület titkári hivatala a hazai teljes középiskolákhoz a verseny

* 1894-ben a Matematikai és Physikai társulat annak emlékére, hogy elnöke b. Eötvös Loránd vallás- és közoktatásügyi miniszterre kinevezetett, megalapította a társulat matematikai és physikai versenyét. Az Országos Középiskolai Tanáregyesület igazgatósága úgy látszik abból az alkalomból, hogy nagyérdemű elnöke Beöthy Zsolt a Kisfaludy-Társaság elnökévé megválasztott, a Math. és Phys. Társulat versenyének mintájára philologiai versenyeket akar rendezni. Erre vonatkozólag az itt közölt szabály-tervezetet készítette, a melyet azzal a kérelemmel küldött meg az egyesület köreinek és választmányi tagjainak, hogy esetleges észrevételeiket f. é. ápr. 18-ára küldjék be. A tervezetet az igazgatóság az észrevételek beérkezése után fogja tárgyalni, végérvényesen pedig az ápr. hó 29-én tartandó választmányi ülés dönt a szabályzat ügyében. Szerk.

kihirdetését, illetőleg a versenyen való részvételre felhívást.

Jelentkezni szeptember hó 8-ig lehet az egyesület titkárijánál. A jelentkezés egyszerű levélben történik; ebben a versenyző megnevezi az intézetet, melyben tanulmányait végezte s jelzi a címet mely alatt szept. 10-ike körül a meghívót, neki az egyesület megküldheti, A versenyre igazolásul tartozik magával hozni érettségi bizonyítványát, vagy a bizonyítvány hiteles másolatát. A verseny szept. hó közepén tartatik meg Budapestben.

A kitűzött napon a verseny megtartására rendelt helyen az egyesület rendes tagjaiból alakított bizottság felbontja az elnök pecsétjével lezárt borítékot, kihirdeti a benne foglalt tételt, s átveszi a záros határidőn (a tétel természete szerint 4—6 órán) belül elkészített dolgozatokat. A pályázók mindennemű segédeszközt használhatnak. A dolgozatokat budapesti szaktanárokból alakított bizottság megbirálja. E bírálat alapján az igazgatóság odaitéli a két legjobb dolgozatnak a 100 aranykorona első és 50 aranykorona második pályadíjat.

A díjakat az egyesület elnöke a verseny után következő első rendes választmányi ülésen nyújtja át a nyerteseknek.

8. Az egyesület nyomban a döntés után jelentést tesz a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi m. kir. Minisztériumnak az eredményről; hivatalosan értesíti sikeréről a pályadíj nyerteseknek volt intézetét és szaktanárat, a kitűntetett dolgozatokat pedig közzéteszi az egyesület Közlönyében.

KÖZÉLETÜNK.

Énekeskönyvünk megújításának előmunkálatai.

Énekeskönyvünk munkába vett megújítása iránt egyre nagyobb érdeklődés mutatkozik. Az eddigi részvétlenség és közöny nyomasztó légköre végre-valahára oszladozni kezd s a közszellem ébredez, mindinkább erősödő tudatával annak, hogy itt egy régen megoldásra váró kérdésről, s gyülekezeteinkkel szemben egy olyan szent kötelesség teljesítéséről van szó, melyet tovább halasztani immár semmikép sem lehet. Egyházi lapjaink újabban rendre foglalkoztak e kérdéssel s az eddigi munkálkodásnak előttük fekvő eredményét szemlélve egyfelől a remény és bizalom, másfelől a kétség vagy épen lemondás hangján szólottak arról. Inkább a kételkedő lelkek aggodalmának, mint a reménykedő szívek bizalmának adtak táplálékot az énekügyi bizottság ideális lelkü és nagybuzgalmú elnökének az előmunkálatok hatodik füzetéhez csatolt tájékoztató sorai, melyekben a többek közt ezeket olvassuk: „A legtöbb zsolttár egy szerzőtől származik, és sajnos, hogy csak néhány zsolttárra vannak ez ideig versenytarabok is; de úgy látszik, hogy teljes erőből és teljes odaadással nem adta magát erre a munkára az egy szerzőn kívül más oly egyén, a ki nemcsak a zsolttárok megértésében, hanem a verselésben is jártas”, majd a dicséretát-dolgozásokról szólva: „ezuttal még többet nem közölhetek, mert bár úgy a magyarországi, mint az erdélyi énekeskönyvből kijelöltem és nyilvánosan közöltem azokat az énekeket, a melyek programunk szerint javítást és átalakítást igényelnek, de úgy látom, hogy ezzel a javítási munkával sem foglalkoznak felettebb az ahoz értő egyének. A mi munkát kapok, fájdalom, azokat többnyire oly kezezből kapom, a melyek költé-

szzettel talán sohasem foglalkoztak, és mintha csak az ének volna az, a melyet költői kéz nélkül is lehetne megcsinálni". Az új ének-kísérletekre pedig azt jegyzi meg az érdekes elnök úr, hogy azoknak nagy része — néhány egészen eredeti darabon kívül — alakításból s átdolgozásból származik. Ehez járul, hogy az elnök úr a szent poétákhoz — a lapok közlései szerint — további munkálkodásra serkentő sorokat intézett, miből azt lehet következtetni, hogy a készlet fogytán van, vagy teljesen elfogyott.

Ez volt a helyzet általános képe, mikor az énekügyi bizottság legközelebb (Március 7.) újabb tanácskozásra jött össze Budapesten. A bizottság itt — a lapok közlése szerint — több határozatot hozott, melyek közül kettő emelkedik ki különösen. Egyik, hogy „*régi dallamok, sőt újak is felvehetőek az énekeskönyvbe*“, másik, hogy „*a már kiválasztott dallamok magyaros ritmikail beosztással dolgoztassanak ki az albizottság által*“. Bátran ki lehet mondani, hogy e két határozat fordítópontot képez az új énekeskönyv készítésének nehéz munkájában, még pedig erős meggyőződésem szerint a mű javára. E határozatokat igazi jelentőségük szerint méltatni, s való értékükben szem elé állítani, túlhaladja az én gyenge erőmet, a szeretet mégis, melylyel a szent ügy iránt viseltetem, arra ösztönöz, hogy tollat veven kezembe, gondolataimat, melyek a határozat olvasása közben lelkemben felmerültek, papírra vessem, s lehető röviden és egyszerűen kifejteni igyekezzem, hogy miért tartom oly nagy jelentőségűnek és mélyreható erejűnek az énekügyi bizottság fentírt határozatait.

Annak szüksége, hogy leendő énekeskönyvünkben minél több eredeti magyar dallamú ének vétessék fel, akkor tűnik ki különösen, ha énekeskönyvünk dallamait hazai és külföldi származásukra nézve vizsgáljuk. Mostani énekeskönyvünkben ugyanis van összesen 164 dallam, ebből zsoltdallam 124, vagyis 75%, latin és más idegen dallam 16, vagyis 10%, magyar dallam 24, vagyis 15%. A százalék még ennél is kisebb, ha azt nézzük, hány ének megy idegen, és hány megy magyar dallamra. E szerint zsoltdallamon van a 150 zsoltdáron kívül 7 felálló ének, és 159 dicséret, összesen 316 ének vagyis 78%, latin és más idegen dallamon van 31 ének vagyis 8%, magyar dallamon áll 56 ének vagyis 14%. Legkedvezőbb a százalékos arány, ha a zsoltdároktól eltekintünk, és csak a dicséreteket vesszük a felálló énekekkel együtt. E szerint zsoltdallamra megy 166 ének, vagyis 66%, latin és más idegen dallamra 31 ének, — 12%, magyar dallamra 56 ének, — 22%. Még azt sem kell felejtetni, hogy az 1891-iki program énekeskönyvünk magyar dallamai közül tizenkettőt (17. 25. 26. 43. 65. 72. 73. 76. 84. 143. 144 és 165-ik dicséretet dallamai) ki akar ejteni, melyek ha újakkal nem pótolhatnának, a magyar dallamok százaléka még alább fogna süllyedni.

Hogy énekeskönyvünkben kevés a magyar dallamú ének, nem volt ösmeretlen eddig sem azok előtt, kik énekeskönyvünket zenei oldaláról vizsgálták. Jól látta ezt például irodalom-történetünk szorgalmas kutatója, a jeles műbíró, Erdélyi János is, ki már 1864-ben a Sárospataki Füzetek VIII. évfolyamának 441. lapján nemcsak felhevüléssel így ír e tárgyról: „Szenci Molnár után, ki egész tömegesen hozá be a francia melodiákat, a magyar ref. dallamok készítése másodrendűvé lett s készítésük útja, mintegy bevágatott, pedig, hogy nemzeti sajátossággal bíró nemzet meg ne bünhödjék, hogy így elveti a magáét s fogadja el túlnyomólag a másét,

velem soha senki el nem hűteti. Megbűnhődik valósággal, mert az ízlésnek is van törvényszéke, bírósága, mint az igazságnak. Énekszöveget a régi, részben a nemzeti melodiákra készíteni nem lett volna nehezebb, de szintoly épületes, vagy még alighanem épületesebb. Midőn tehát (444. l.) a ref. egyház énekeskönyvének újból átnézése az idő kérdésének mutatkozik, nemcsak a szövegre kell fordíttatni figyelemnek, hanem a dallamokra is. Hol van az megírva, hogy mindig francia dallamot zengedezzünk? Az új énekeskönyv készítése épen a legszárabb racionalisztikus korra esik, mikor minden kimélet nélkül vettek el s küszöböltettek ki belőle a sajátos nemzeti dallamok, pedig mi lett volna egyházi melodiánkban, ha a benne látható egyszerűség, értelmesség tovább is figyelemmel tartva emelkedik, idomul s tartalmasodik vala? Valóban fel kellene hányni (947. l.) a régiek énekeseket s a mi bennök talán még felhasználható vagy átdolgozható, felhasználni s átdolgozni. A világi költészet elegendő számmal nyújt példát a régi zamat fölelevenítése által nyitott újításra. Ez a szent költészetben is lehetne így“.

De fájdalom, ellenségeink ebből is fegyvert kovácsolnak ellenünk, hamis következtetéseket vonván le abból, mint Bogisich ur tévé, ki „Magyar egyházi népe-énekek a XVIII. századból“ című székfoglalójában az akadémia előtt így értekezett rólunk: „A magyar protestánsoknak szép magyar nemzeti énekeik voltak és vannak jelenleg is. Minél közelebb állottak a katolicismushoz, annál szebb s változatosabb volt istenitiszteletök s annál több s szebb magyar nemzeti éneket zengedeztek templomaikban. Minél jobban távoztak el hittételeikben a katolicismustól, annál inkább fogyott a nemzeti énekek száma.“ A hamis okoskodásnak mily remek példája, a történelemnek mily vakmerő meghamisítása néhány sorban! Mintha nem is a reformatio fektette volna nemzeti alapra a keresztyén cultust európaszerte, szemben a római vallás latin cerimoniáival. Mintha nem is a mi vallásunkat nevezték volna *magyar vallásnak*, hanem a katolikus vallást, mely mint mindig, úgy napjainkban is a legmakacsabb ellenállást fejt ki a liturgiák terén minden nemzeti irányú törekvés ellen! És hiába tiltakozik Kálmán Farkas úr, a mi erős bajvívónk Bogisich úrnak példátlanul vakmerő és hamis tanításai ellen, Bogisich úr továbbra is hadakozik ferde nézetei mellett, a mint ez a „Protestáns egyházi és iskolai lap“ 1881. évfolyamának 2-ik számában rendre megolvasható.

A mi e tárgyban igaz s a mit tagadni nem lehet egészen az, hogy énekeskönyvünk, ha dallamainak magyar vagy idegen származását tekintjük, a régi és legrégebb ref. énekeskönyvekkel szemben nagy visszaesést mutat. Például az 1806 előtt közhasználatú énekeskönyvben is túlnyomó a magyar dallamú énekek száma s annak 362 éneke között csak tizenkét ének áll zsoltdallamon, Molnár Albert zsoltdarai pedig az énekeskönyv végén vannak elhelyezve. Mostani énekeskönyvünkben a zsoltdarok már első helyen állanak, magyar dallamú ének nincs több benne ötvenhatnál s a dicséretnek nagy része zsoltdallamon áll. Nem lehet ezért eléggé méltányolni az énekügyi bizottság állásfoglalását, midőn hozott határozatával régi magyar énekek felelevenítése s új magyar dallamú énekek felvétele által énekeskönyvünknek nemzeti jellegét zenei tekintetben is megőrizni, illetve a régi alapra visszahelyezni akarja.

Amde ez egy egész század mulasztásával szemben nem lesz könnyű feladat. Itt nagyobb sikerre jól átgondolt tervszerű eljárás s a hivatottaknak fokozott

buzgókodása mellett is csak évek múlva számíthatunk. De én bízom nemzetünknek közönségesen ismert dallamtermő erejében s hiszem, hogy e termelő erőnek eddig mesterségesen elzárt útja megnyitván, magyar ref. gyülekezeteink nem sok idő múlva többnyire magyar lélekből sarjadt nemzeti melódiájú énekekkel fogják templomaikban a magasságos Istennek csuda dolgait hirdetni és magasztalni.

(Folyt. köv.)

Szügyi József.

A mi ünneplésünk.*

Midőn felolvasásom tárgyaül általában véve az ünnepek, de különösen a vasárnapok megszentelésének kérdését választottam, teljesen tisztában voltam azzal, hogy felveti tárgyamat sokan már eléggé megvitatottnak fogják tekinteni, következésképp: előre kimondandják az ítéletet, hogy olyan szalma csépelésével kinlódok, melyből az enyimmél ügyesebb kezek már réges-régen jól kiütögettek minden magot!

Szent igaz! mert csakugyan úgy tűnhetik fel mindenki előtt, mintha ez a kérdés már az elégnél sokkal bőségesebben, tehát egész az unalomig meg lett volna vitatva! Hiszen pár évtized óta, bármerre fordultunk, könnyen összetalálkozhattunk vele úgy a lelkes értekezletek felolvasásaiban, mint az egyházi lapok és folyóiratok hasábjain; úgy az egyházmegyei és egyházkerületi gyűléseken, mint a konvent tanácskozásain! Dacára azonban a kérdés ily buzgó felkarolásának, semmi kétségünk nem lehet az iránt, hogy még eddig egy lépéssel sem tudtunk előbbre jutni; tehát úgy az alaposabbnál alaposabb felolvasások, valamint az említett egyházi hatóságok tárgyalásai is igen keveset lendítettek a baj megorvoslása és megszüntetése közül! Ha pedig okát kérdezzük a sok fáradozás meddő és eredménytelen voltának, legtöbbször készek lesznek a felelet-adással, ezt mondván: *azért nem boldogulhattunk semmire, mert még mindég késik az állam a maga kényszerítő hatalmával közbelépni a vasárnapi munkaszünet és az ünnepek megszentelése érdekében!*

Ime! felolvasásom kezdetén kimondom, hogy én egészen ellenkező nézeten vagyok. Feltétlenül szükségtelennek, sőt károsnak tartanám külső fegyvereket, kényszerítő hatalmat venni igénybe ott, hol erkölcsi fegyverekkel szükség először a harcot megküzdeni, tehát a szívek és lelkek megnyerésével s helyes ünneplésre irányításával kellene megtenni az első lépést s ebben a nehéz, de áldásos munkában csak támogatást kell kérnünk az államtól!

Még a múlt év elején történt, midőn legfőbb egyházi hatóságunk, a konvent előtt az volt szóban, hogy a vasárnap megünneplése tárgyában felirat intéztessék a kormányhoz; a lapok közleményei szerint felekezeteinknek egyik legnagyobb és legalaposabb tudású vezér embere (gróf Tisza István) a kérdésnek napirendről levételét kívánta, mert — mint indokolásában mondotta — *felekezeteinknek a vasárnap megünneplését illető szabadelvű felfogásával ellenkezik az hogy e részben állami kényszerítő intézkedést kérjünk vagy várjunk!*

Hogy részletezte-e és miképen részletezte ama vezéremberünk ott a konventi tagok előtt: miben áll szerinte felekezeteink szabadelvű felfogása? Én azt nem tudhattam meg, mert a hírlapi közlemény — honnan értesülésemet vettem — igen röviden jelezte a szónokok

* Felolvasatott a tóháti ev. ref. lelkesi kör f. hó 12-én Beregszászban tartott értekezletén. Szerk.

álláspontját. De — úgy hiszem — elég lesz tárgyam kifejtése közben csupán a felállított tételre fektetnem a súlyt, arra t. i. igaz-e, hogy mi reformátusok szabadelvűek vagyunk a vasárnap megünneplését illető felfogásban? S mivel e kérdésre nemcsak igennel, hanem annak beösmérésével vagyunk kénytelenek válaszolni, hogy *túlságosan szabadelvű felfogással gondolkozunk a vasárnapok megünnepléséről*, újabb kérdés gyanánt tűnik előn'be, hogy mi ref. lelkesek is nem vagyunk-e okozói — magaviseletünk által — a *túlságosan szabadelvű felfogásnak*? Azt hiszem, ha vizsgálódunk amaz akadályok körül, melyek a mi helyes ünneplésünknek útjában állanak, meg fogjuk kapni a feltett kérdésre a feleletet; ugyanazért körülményesen kívánok szólni ama két legfőbb akadályról, melyek közül egyik: *a vasárnapi dolgotétel*; másik pedig: *a vasárnapi mulatozás!*

A mi az elsőt, t. i. *a vasárnapi munkát* illeti: azt hiszem e részben a közvélemény legnagyobb előszeretettel az állam-hatalom ellen fordul, mint a mely megkívánja, hogy a különféle hivatalokban vasárnap délelőtt is elintéztessenek a hivatalos ügyek. Csak hogy, ha igazságosak akarunk lenni, be kell ösmernünk, hogy ezen intézkedés szinte nélkülözhetlenné látszik legalább bizonyos mértékben, mert vannak oly véghetetlen fontoságú ügyek (hogy több példát mellőzsek, csupán a közbiztonság és a közegészség-ügy követelményeire hivatkozom), melyek a halasztást és szünetet éppen az emberiség, a társadalom és erkölcsi élet érdekében nem tűrhetik s a mi magát az ünneplést illeti: vajjon lehetne-e szó akár a vasárnapok, akár egyéb ünnepeink nyugodt és idvességes megszenteléséről, ha a féktelen emberi természet felügyelet és ellenőrzés nélkül maradna s szabadon vihetné végbe gonosz elhatározásait? Általában véve pedig ez a vasárnapi hivatal csak a kora reggeli órákban s csak a halasztást nem szenvedhető, sürgős természetű ügyekre terjedvén ki, majdnem bizonyos, hogy ez a kevés teendő senkit nem gátol abban, hogy ha arra vágyódása van, annak idején vallásos foglalkozásait ne teljesíthesse. Ugyanazért bár elvi szempontból én is üdvözlöm a miniszterium azon elhatározását, melynélfogva — hír szerint — általánosan intézkedni fog az iránt, hogy az összes köz-szolgálatban levők egész vasárnapjokkal szabadon rendelkezessenek, de gyakorlati hasznát ezen intézkedésnek majd csak akkor fogom elismerni, ha városi lelkes-társaink jelenteni fogják, hogy templomaikban a közhivatalnokok részére fentartott helyek, a melyek eddig a hivatalosan megrendelt ünnepélyességek kivételével minden más alkalommal tátongtak az ürességtől, nem elegendők immár a buzgó és templomkedvelő hivatalnokok befogadására!?

De nem felejtkeznek el a közvélemény a nagy föld-birtokosokról sem, sőt ellenökben óhajt állami intézkedést, mivel alkalmazottjaiknak s cselédjeiknek vasárnapokon is munkát adván, nem engedik azokat ünnepelni, olyan községekben, hol nagy terjedelmű földesúri birtokok vannak, nem ritka látványosság, hogy mikor mi templomba indulunk, éppen akkor féktelen kúrjongatások és ostor-pattogatások reszkettetik meg körülöttünk a levegőt, mert az uradalmi fogatok munkára indulnak, vagy szállítanak a mezőről valamit haza felé; már reggeli templomba-menetel előtt pedig raj gyanánt vonul a sokaság a tisztulakhoz, mert az egész heti napszámok csak is vasárnapokon fizettetnek ki. Távoli legyen tőlem, mintha az efféle látványokat helyben hagynám, sőt óhajtom, hogy vajha soha ne kellene ilyenek miatt boszan-

kodnunk s kedvetlenséget éreznünk! Ámde figyelembe kell vennünk, hogy ama nagy földbirtokosok legtöbb esetben tudomással sem bírnak arról, a mi birtokaikon történik; nem is törődnek azzal, hogy az alkalmazott tisztek miként bánnak alantassal a selédeikkel, mert hiszen évenként egyszer-kétszer, ha megjelennek s akkor is csak egy-két óráig futólag tartózkodnak ilyen módon kormányzott birtokaikon; továbbá: a mi felekezetünk nagybirtokosai erősen szabadelvűek a vasárnap felől való gondolkozásukban, ha már tisztjeik alkalmazásánál nem tekintenek a felekezetességre s alapjában véve helyesen gondolkozva nem akarják követni némely róm. kath. vallású nagybirtokosok példáját, kik uradalmaikban más vallású tiszteket feltétlenül nem alkalmaznak, csak következtetések a szabadelvűségben, midőn teljesen tisztjeikre bízzák, hogy úgy rendelkezzenek az ünnepi munkákra nézve is, a mint nekik tetszik.

Régóta oly vidéken lakván, hol egy reformált vallású úri család uradalmán mind az urasági cselédek mind a községi lakosok tisztán felekezetünkhöz valók, ellenben a tisztek nagy többsége annyira más felekezetbeli, hogy jóformán maguk sem tartanak közöttük egy-egy reformátust. saját tapasztalatom igazolhatja, hogy a hitsorsos-földesurak említett szabadelvűsége annyiban válik kártékony szabadelvűséggé, a mennyiben teljesen más felekezetbeli tisztjeikre bízzák azt is, hogy reformált vallású alantassai vallásbeli szükségleteit megengedjék-e kielégíteni vagy hogy azokkal semmit se törődjenek?! A hitsorsos földesurak lágy-melegsége vonja maga után azt, hogy a más felekezetbeli tisztek, ha ugyan tekintenek valamennyire az ünnepi szünetre és a vallásos foglalkozások gyakorlására, legfeljebb annyit vehetünk észre, hogy a felekezetünkhöz tartozó cselédeket is rászorítják saját ünnepeiknek, p. o. az Urnapjának és a Szent István ünnepének megtartására. Ha tehát hitsorsos nagybirtokosaink némi figyelmet fordítanának e felekezeti tekintetben visszás helyzetre s e visszás helyzetnek kártékony következményeire, legalább betetőzhetnék vallásbeli szabadelvűségüket azzal, hogy más vallású tisztjeiket is hasonló szabadelvűségre utasítanák, t. i. arra, hogy felekezetünkhöz tartozó alantassait idegen vallások funkciójától kimélik meg, azoknak saját felekezetük értelme szerint való ünnepeik megünneplését ne gátolják, hanem inkább lehetővé tegyék!

Azonban feletébb csalódnánk, ha azt hinnők, hogy ott, a hol felekezetünkbeli nagybirtokosok felekezetünkbeli gazdatiszteket alkalmaznak s teljesen ezekre bízzák uradalmak erkölcsi vezetését, — egészen rendiben lenne a dolog! A helyett, hogy a gyakran előforduló, elszomorító példák bármelyikére hivatkoznám, beérem annak hangsúlyozásával, hogy egy vallásos lelkületű uradalmi tiszt a nép vallásos érzületének fentartása és gyarapítása tekintetében sokkal többet tehet, mint akár az államnak azon hivatalos közegei, akár a lelkész testületnek azon tagjai, kik a nagybirtokkal összeköttetésben levő községekben laknak, — s azt a vallásos buzgalmat, mely valamelyik községben hosszú évtizedek alatt, talán 5—6 lelkész munkája s eszközzése folytán gerjedt fel, az ottani nagy uradalomnak egyetlen egy gazdasági vezetője pár év lefolyása alatt fagypontra súlyoszhetheti! Legelő-bérlés, feles földek kiosztása; kaszálók kiadása; munkavállaltatás; hónaposok elfogadása s több effélék az uradalmi tisztek által leginkább csak is vasárnapokon teljesítetnek! Én tudom, hogy a felekezeti nagybirtokosok képviselőinek ily hatalmas befolyását jól ösmeri ama vezéremberünk, kinek

egyik mondását kísérem most gondolataimmal; sőt hiszem azt is, hogy ő saját személyét illetőleg — a birtokát képező községekben súlyt fektet arra, hogy ottani ref. feleink valláserkölcsei életének útjából az akadályok elháríttassanak, — de fájdalom! — legtöbb hitsorsos világi férfaink alig tudnak róla; legalább nem tartják érdemesnek törődni vele, hogy mily sok függ befolyásuktól, ha t. i. azt hitfelekezetünk javára érvényesíteni akarnák!

Meg kell még említenem, hogy némely helyen, hol nem keresztyén felekezetűek nagyobb számmal laknak, az is megtörténik olykor-olykor, hogy az ilyenek a mi ünnepeinken is mintegy tüntetőleg folytatják hétköznapi dolgaikat; de hasonló jelenségek aránylag még ritkán fordulnak elő; ellenben az a minden vallásos érzületet felháborító tény, mely szerint idegenből szakadt, nyelvünket nem is értő üzérkedők árúciájuk eladása céljából bátran nyitják ránk az ajtót legnagyobb ünnepünkön is: országszerte divik anélkül, hogy ellene akár egyházi akár megyei és állami hatóságok csak egy hangot is szólnának! Részemről több eredményt vártam volna ezeknek rendreútasításától, mint a hivatalnokok részére kilátásba helyezett vasárnapi munkaszünetről, mely valójában eddig is megvolt, — legalább oly mértékben, hogy a miatt senki vallástalanná nem változott.

Bary Sándor,
ev. ref. lelkész.

(folyt. köv.)

KÖNYVISMERTETÉS.

Református Temetési énektár.

Szerkesztette: Novák Lajos theol. tanár és főiskolai lelkész. Ára 1 korona 40 fillér. Trocsányi Bertalan bizománya, Sárospatakon.

[Folytatás.]

Hát nézzük először is az énektár hiányait. Bátorodom azonban kijelenteni, hogy ezek a hiányok korántsem holmi „vastag” fogyatkozások, azaz nem olyanok, a melyek leszállítanák az énektárt arról a szintéről, a hol szerzőnek füzete megjelenése alkalmából kész örömmel nyújtunk gratulans kezét.

Ime, van egy pár kifejezése, a mely a mi kálvinista ajkunkon szokatlan, a mely némi pápistas izzel önti el az énekdarabot. Ilyen mindjárt az első lapon levő „Kezdő ének” harmadik sora: „Kezdünk siró zsolozsmát”. Én e helyett így szeretném ezt az éneket:

„Im járulunk Te hozzád,
Élet, halál ura!
Zengünk zokogó zsoltárt
Halotti nagy búra.”

Igaz, hogy így a harmadik sor cezurája elvesz, de — szerintem — kisebb hiba, mint a zsolozsmának beszövése. Aztán ilyen pápistas izü a 68-ik lapon levő 2-ik számú ének 3-ik és 4-ik sora (a mely énekhez engemet némi apasági kötelék füz; de kijelentem, hogy a pápistas izt nem én öntöttem belé):

„Im gyászban áll oltára a közjónak,
Tömjenedet nem hinted már tűzére.”

Hát igaz, hogy ez bizonyos ódai lendületet ad az énekdarabnak, de az ilyen aron való ódai lendületből — kálvinista énekben — én részemről nem kérek. S talán nem tévedek, ha állítom, hogy ha egyszerűbb is,

ha laposabb is, de kálvinistásabb a szöveg úgy, a mint az én gyöngé tollam alól kikerült, t. i. így:

„Életed napja nyugovóra tére
Agg gyermeke az Örökkévalónak,
Részese te sok rosznak és sok jónak,
Meggihentél, megnyugovál végtére“,

vagy, ha mégis ez így elannyira lapos, hogy nem illik az énektár többi emelkedett színvonalú darabjai közé, talán így lehetett volna a 3-ik és 4-ik sor:

„Hű bajnoka minden szépnek s közjónak
Éj sötéte borúlt lelked tükrére“ stb.

De nézzük tovább a fogyatkozásokat.

Szerző egy pár örökszépségű énekünket bevette énektárba átdolgozva. Ilyen a XC-ik, meg a CII-ik zoltár (1-ső és 2-ik lap) és a „Nincs már szívem félelmére“ a 31-ik lapon. A XC-ik zoltár átdolgozását általán véve szerencsésnek tartom, de szerintem is szebb az első versszak két utolsó sora úgy, a mint *Vásárhelyi Zsigmond* (Példák a héber költészet termékeiből) visszaadja:

„Te voltál és te vagy Örökvaló,
Múltat, jövődöt egybefoglaló“,

szebb s jobb az énektár eme sorainál:

„Mikor Te voltál, óh erős Isten!
És lenni is fogsz minden időben.“

Másik hiány szerintem a XC-ik zoltár átdolgozásánál, hogy a cezura nincs mindenütt lehetőségig alkalmazva a dallamhoz, a mi döccenést okoz aztán az *éneklésnél*. Így itt: „Uram, halandók örök erőssége“, „Mert meghagyád az emberi nemzetnek, Légyetek porrá, kik porból lettetek; Mert ezer esztendő stb.“ Általában ennél a felséges dallam szövegénél én mindenütt a 3+2+4+2 cezurat tartom szerencsés alkalmazásnak és pedig a „— o o — o o o — o — o“ metrumnak megfelelően (ad formám: „Életed — napja — nyugovóra — tére“).

A mi a „Nincs már szívem félelmére“ átdolgozását illeti: hát ez már nem tetszik nekem annyira, mint a XC-ik zoltáré. Nem tetszik sem ez, sem az „Elő-munkálatok“-ban (VI-ik füzet 39—40. lap) *Fejes István* által közrebocsátott átdolgozás úgy, mint az eredeti. A Nováké nem azért nem tetszik csupán, mert többesbe tette át a szöveget, hanem főként azért, mert az eredetitől ok nélkül eltér. Ok nélkül, mert én részemről nem látom megokolva: miért legyen az eredeti szövegénél:

„Szünjete meg kétségeim,
Változzatok félelmeim
Reménységgé, örömmökké,
Mert nem alszom el örökké“

— a mit az „Elő-munkálatok“ átdolgozója is intacte hagy — szebb ez a szöveg (eltekintve a többes számtól):

„Szünjete hát kétségeink,
Oszoljatok félelmeink!
Változzatok örömmökké:
Nem alszunk lenni mindörökké.“

Vissza kell itt állítani majd mindenestre az eredetit; nem fest, nem tolmácsol annál szebben, gyönyörűbben semmi más szöveg. Egyébként a „Nincs már szívem félelmére“ eszméjéhez fűzött további gondolatmenet és versszak szép, csak a 2-ik versszak 4-ik sorába ne csúszott volna be ez a magyartalanság: „Mióta te *birod* hitünket“.

A CII-ik zoltár átdolgozása legszerencsésebb; itt

csak a legvégső sort szeretném ekként módosítani: „Reménységre (*birjon* helyett) költson a hit“.

A 6-ik lapon van egy igen szép darab, a „Hogy a babyloni vizeknél stb.“ dallamára: „Óh örök Isten!“ kezdetű. Rövid két versszak az egész, zengi az örök Isten mindentehető hatalmát s az ember múltékony voltát. Kár, hogy pár helyen erős döccenést okoz a cezura hiánya. Így a 2-ik sorban mindjárt ez: „Te néked *hó dol* az egész mindenség“, jobb volna így: „Néked *hó dol* az egész nagy mindenség“. Így döccen a 4-ik sorban ez: „Meddő *öléből*“, az 5-ik sorban ez: „Ismét *parancsolsz*“, a 6-ikban ez: „Tört *buborék-ként*“. Kifogásolom itt a „tört buborékot“ is; foszló, szétpattanó buborékot ismerünk, de törtet nem.

A 10-ik lapon a 3-ik számú (régii ének szerencsés átdolgozása) utolsó 2-ik sorában az „éveit“, sérti a fület, szebb volna így: „S ha idejét kitöltötte, Uj élet támad fölötte“. A 11-ik lap 4-ik számú darabjának 2-ik szaka 3-ik sora nem jó így: „Óh mit nem adhatott meg ember“, jobb így: „S a mit nem adhatott meg ember, Te add meg Isten odafent!“ A 13-ik lap felső 3-ik sora egyszerűbb is, szebb is volna így: „S hogy ne sirjunk el csüggedetten“, e helyett: „S hogy ne sirjunk bűnak esetten“. A 27. lap 2-ik számú darabjának 3-ik szakaszában a „szellem-szárnyainkon“ helyett jobb: „*Lelki* szárnyainkon“. Ennek az éneknek a végső sorai kiválóan gyönyörűek, úgy annyira, hogy már itt nem tarthatom vissza magamat a reprodukálástól:

„Ott vár ránk a völegény
Lelkünk völegénye,
Vár sugaras föllegén
S így esdünk feléje:
Isten báránya, jövel,
Áraszd reánk fényed,
Urunk, lehajtott fövel
Várunk idvességet.“

Ime, mivé lett a régi ének az új köntösben! A biblicus zamat mennyivel kedvesebben árad szét e versből — az arany keretben!

A 38-ik lapon felül levő versszak gyönyörűségére némi foltot vet a 2-ik és 3-ik sor nem kristály-tiszta átlátszósága: „Álmodva lelkünk diadalmán, Alszunk itt Megváltónk hatalmán.“

A 49-ik lapon levő ének 2-ik szakaszában holmi „Bűv fényét“ emleget szerző. Efféle — ama bizonyos „kéjgázra“ emlékeztető cikornya — Istennek hála több sincs ugyan benne, de ezt is törölni kell alkalomadtán s helyettesíteni talán ezzel: „Fényét ki nem olthaja. Se köny, se a sirboltja“, vagy ezzel: „Nem . . . fényét el nem oltja stb.“

A 66-ik lap III. sz. darabjának 4-ik sorában — valószínűleg tollhibából — egy erős szórendi hiba van, tehát: „De is nagy bút hagyta“ helyett: „De nagy bút is hagyta“ olvasandó.

(Vége köv.)

F. Varga Lajos.

KÜLFÖLD.

Párizsi levelek.

II.

Nagytisztelétű szerkesztő-tanár úr!

Igéretemhez képest, megnyert kegyes engedélye alapján, jelen tudósításomban a ref. templomokról, illetőleg *kápolnáknak* nevezett kisebb istentiszteleti helyekről leszek bátor általános, de lehetőleg hű képet rajzolni.

E roppant városban, a mely, kerek számmal fejezve ki, 7800 hektár területet ölel fel, a természeti szükség hozta magával, hogy az egyház intező férfiai eleitől fogva arra törekedtek, a legtávolabb eső pontokat is figyelembe véve, miként minél több templom vagy kápolna csoportosíthassa maga köré a nagy *el-szórtságban* élő híveket. Nem csodálkozhatunk tehát azon, hogy a párizsi ref. templomok általában véve kicsinyek, külső alakjukat tekintve a paloták hatalmas tömegei, fényes sorai közt fel sem tűnnek, egyet-kettőt kivéve építészeti szempontból sem bírnak nagy jelentőséggel, sőt a külvárosok szerény kápolnái jól beillenek a mi egyszerű, falusi templomaink közé is. Azonban a nagyság, a külső alak, sőt még az építészeti cífrázatok is, véleményem szerint, mellékes dolgok... A legőbb s egyedüli kérdés az, megfelelnek-e céljuknak? Bizonyára meg! Elragadtatással állunk meg mindnyájan a *Notre-Dame* vagy a *Madelaine* óriás ívei alatt, az építészeti, szobrászati és festészeti remekeinek szemlélete csodálattal tölt el, a nagyság büszke arányai a fenséges hatását gyakorolják reánk, az ember szinte érzi kicsinységét, semmiségét s alázatában örömmel vallja be, hogy ez Istennek háza, a melyben közelebb vagyunk a Mindenhatóhoz. Hanem a ref. istentisztelet szempontjából mindez a nagyság s műrekek halmaza hasznavehetetlen és így értéktelen volna, s hiszem, hogy ha a köztársasági kormány ma átengedné a *Notre-Dame*-ot a protestánsoknak, bizonyosan nem fogadnák el. Kultuszunk egyik fontos alkatrésze az ige hirdetése, a mely ily nagy méretű templomokban nem volna lehetséges, művészeti remekeknek templomokban való kiállítása pedig meg nem engedhető a tiszta kálvinizmus értelmében. A katolikusok istentisztelete egészen más; hiszen midőn legközelebb Páris érseki templomában voltam, egyszerre épen öt helyen szolgáltattak csendes misét s hozzá a hatodik helyen prédikációt is hallottam a pápa családokozhatatlanságáról, a melyből, megvallom, nem sokat épültem. Szerintem p. o. a debreceni nagy-templomból is, a mely szintén katolikus örökség, bőven kitelné: 3 vagy 4 kisebb, de teljesen megfelelő kápolna és ekkor jutna az *Arpád-terre* is templom, melynek hiánya érezhető s a melyet, úgy tudom, régebben terveznek, de a pénz nem elég, természetesen valami nagy és nagyszerű építmény alkotására!

Ezen kitérés után, a melyért nagytisztelütésednek szíves elnézését kérem, felveszem az elejtett fonalat. A párizsi ref. egyháznak, a mint előbbi levelemben említettem, 23 kisebb-nagyobb temploma van, nem számítva azokat az ugyszólván magán házakat vagy iskolákat, a melyekben köznapokon istentiszteletek is tartatnak. A 23 templom 8 parókiához tartozik. Az egész város u. is 8 körre (paroisse) van felosztva, a melyek mindegyike egy-egy nagy területet foglal magában, részben követve a poigári közigazgatási kerületeket, (az u. n. arrondissement-okat) részben pedig, eltérve azoktól. Eme körök központját egy-egy főbb templom, a mely rendszeren nevet ad a körnek, s parókia képezi. Értesülésem szerint ez a felosztás semmi hivatalos jelleggel nem bír, csupán az elszórtan élő egyháztagok könnyebbése, mondjuk, *kényelme* volt irányadó ebben a tekintetben. Mert itt, a mint erről még meg fogok emlékezni, a híveknek, a mennyire a körülmények lehetővé teszik, elégedettségére, kényelmére nagy súly van fektetve.

Páris ref. templomai közül -- nagy sajnálatomra -- csak háromnak történetét ismerem részletesebben. Ezek közül első helyen kívánom felemlíteni az *Oratoire*-t

(Eglise de l' Oratoire), nem csak, mert ez a legrégebb, hanem mert jelenleg is ez a legnagyobb, első s bizonyos mértékben az arisztokrácia kedvelt temploma, ha ugyan lehet és szabad arisztokráciáról szólni az egyenlőség hazájában. A templom alapköve 1621 szept. 21-én tétetett le. Az *oratorianusok*, világi szerzetrend, tulajdonát képezte. Ezt a rendet, tudjuk, 1550-ben, Rómában, szent *de Néri Fülöp* alapította s Párisba, közvetve egész Franciaországba *de Bérulle* bibornok telepítette át 1611-ben. Tagjai közül sok jeles ember került ki, így *Malebranche*, a költői nyelvezetű bölcész. Miután a rend 1792-ben eltöröltetett s temploma sokáig törvényszéki és akadémiai gyűlésekre használtatott, 1811-ben császári rendelettel a protestánsok részére adatott át, bár ideiglenesen, de a mely azóta állandóan kezökben maradt. Ahoz, hogy mintegy fő temploma lett a párizsi reformátusoknak, fekvése is nagy mértékben hozzá járulhatott. Nevezetesen a város középpontján, a *Louvre* és *Palais-Royal* közelében, a *St-Honoré-utca* 147. sz. a foglal el meglehetősen nagy területet. Homlokzata a *St-Honoré-utca* felől van, hátsó oldalában, mely a *Rivoli-utcán* át a régi Louvrera s közvetve a *Szajnára* néz, helyezték el *Coligny* Gáspárnak, a hugenotta, egyszermind minden idők történelme egyik legnemesebb alakjának ércszobrát. Nagy adósságot törlesztenék le lelkemről, ha Isten segédelmével, s nagytisztelütésed megtisztelő beleegyezésével még itteni tartózkodásom alatt bemutathatnám e nagy kapitányt becses lapja olvasóinak!

Nem kevésbé említésre méltó, sőt építészeti szempontból fölötte is áll az *Oratoire*-nak a *Szt-Mária-templom* (Eglise de St-Marie, St-Antoine-utca 216. sz. a.) Ez hajdan a *Visitation des Filles de St-Marie-zárdaé* volt 1632—1634. épült a római *Notre-Dame de la Rotonde* mintájára a híres *Mansard* Ferenc tervei alapján. A felszentelés alkalmával *Notre-Dame des Anges* nevet kapott. 1790-ben ez a zárda is eltöröltetvén, a templom nemzeti tulajdonná lett. A konsulatnak a XI. év frimaire 12-én, azaz 1802 dec. 3-án kelt rendelete következtében a protestánsok birtokába jutott. Az 1871-iki *Commune* alatt sokat szenvedett, homlokzata majdnem egészen leromboltatott. A hetvenes évek végén a város *Mansard* régi tervei szerint kijavította, ugyanekkor a kupolára hatalmas aranyozott keresztet állítottak s a fő ajtó felett a hit és könyörülő szeretet allegorikus alakjait helyezték el. Mellékesen érdekesnek találok felemlíteni, hogy a kereszt a francia ref. templomokból nincsen száműzve, ott találjuk azt majdnem mindenikben, s ez talán kezdetben még sérti is szemünket, a mely régen hozzászokott a mi puritán, minden diszt nélkülöző templomaiakhoz. Pedig — nem akarok nagyot mondani — mint egyszerű jelvényben, nincsen abban semmi ördögi.

E két legnevezetesebb templom után, mivel a hosszadalmasságot kerülni szeretném, sorrendben említem a *pentemont*-i (Grenelle-utca 106. sz.), a *Szent-Lélek templomot* (Roquépine-utca 5. sz.), továbbá az *étoile*-i, *batignolles*-i, *passy*-i és *plaisance*-i templomokat. A *pentemont*-i eredete szüntén a 17. századba megy vissza, a roquépine-utcai egyike a legnagyobb és legszebb párizsi ref. templomoknak, szemben a pazar fényvel berendezett methodista templommal, az *étoile*-i (1874) és *passy*-i templomok a 70-es években, a *batignolles*-i a 80-as végére a *plaisance*-i körhöz tartozó fő templom (Boulevard Arago 18. sz.) csak a legújabb időben épültek. Ezek mellé sorakoznak a külvárosi szerényebb templomok vagy kápolnák.

Bár szükségtelen, de mégis megjegyezni óhajtom, hogy adataim a történetíró pontosságával éppen nem bírhatnak s jóllehet legjobb értesüléseim alapján állítottam össze őket, lehet, hogy tévedek s akaratom ellenére elkövetett hibáimért, tisztelettel kérem nagytiszteletűségedet, méltóztassék megbocsátani!

Végül, mielőtt még, jelen levelem keretében, a templomok belső berendezéséről szólanék valamit, nem mulaszthatom el, hogy meg ne említsem. hány lelkész szolgál rendszeren a párisi ref. gyülekezetben. *Rendes* (pasteur, pasteur titulaire), vagyis az állam által fizetett lelkészek száma, a fogházi lelkészt is beleértve: 13. *Kisegítő* (pasteur auxiliaire) lelkész van: 16. Ezek a rendes lelkészeketől csak annyiban különböznek, hogy őket nem az állam, hanem vagy a consistorium vagy az egyházközség (communauté) fizeti s még abban, hogy a presbyteriumnak (conseil presbytéral) elnökei nem lehetnek. Végül van egy *segéd*-lelkész is (pasteur suffragant), a ki egészen a mi segédlelkészeink szerepét tölti be s fizetését főnökétől nyeri.

Említettem volt fentebb, hogy az egyháztagok kenyelmére nagy súly van fektetve. Mutatja ezt az, hogy a templomok, a kápolnák rendszeren középpontján vannak az egyes köröknek, hogy mindenki könnyen és aránylag kevés idő alatt jusson el Istennek házába, ha lelkének áhitata oda vonja, de főleg erre vall a berendezés.

Mennyire el vagyunk maradva ebben a tekintetben, mily sok tenni való vár a jövőben reánk, hogy csak bizonyos mértékben is összehasonlíthassuk templomainkat a párisi legkisebb és legszerényebb kápolnákkal! Sokszor kérdeztem magamtól, mióta főiskolám gyámolító segedelme folytán előttem örökre emlékezetes napokat tölthetek itt és gyűjthetek, bár hiányos tapasztalatokat, vajjon a párisi ref. egyház gazdagabb e, mint a mi alföldi nagy gyülekezeteink, hogy templomait ily fényesen berendezheti? Oh nem! Talán a hívek buzgósága és áldozatkészsége nagyobb, kiapadhatatlanabb? Nem merek sem igent, sem nemet mondani, de azt látom, hogy a vallásos élet egész terjedelmében intenzív s gazdag gyümölcsöket terem. Mi hát az ok? Bátran kimondom: *elmaradottságunk, az elernyedtség az, hogy az idővel, melyben élünk, nem sokat törődünk s az a rendületlen bizodalom, hogy a mi apáink korában jó volt s megfelelt a követelményeknek, az ma is épen olyan jó és helyes s a késő jövőben is ki fogja elégíteni a növekvő igényeket!* Állításom bizonyítására bátorkodom felhozni a debreceni nagytemplom fűtésének kérdését, a mely oly régen felmerült, állandóan felszinen is lebeg, de hogy mikor fog testet öltetni, ki tudná azt csak megjósolni is?! Pedig itt a szegénység nem akadály! Milyen is a párisi ref. templomok belső berendezése! Egyszerű és fényes. Falaikon nem találunk ugyan művészi festményeket, sem szobrokat az egyes szögletekben, legtöbbnek ablakai még csak festett üveggel sincsenek ellátva, de nem találunk pókhálót és port sem: az egész templom ragyog a tisztaságtól. A fehérre meszelt falak puritán tisztaságát csak a szentírásból vett felirtek teszik változatossá. Sem a szószekek, sem az úrasztala nem ragyognak az aranytól és ezüsttől, bár némelyik méltán igényt tarthatna reá, mert valódi faragott műremeknek mondható. Láttam én egy alföldi templomban dusan aranyozott szószéket, hanem az évtizedes por eltakarta az arany csillogását! Ha még hozzá teszem, hogy a párisi ref. templomok bejáratainál rendszeren találunk sártörő gyékényeket s benn minde-

nütt szőnyegen járunk, hogy minden ajtónyílásnál nem zúg keresztül rajtunk a vihar, mert szélfogóval bőségesen el vannak látva, sőt a legtöbb fedett folyosóval van körülvéve s hogy a legutolsó kápolna is fűtve van s világításra berendezve, úgy gondolom, tehetségem szerint hű képet festettem. Mindezek nem valami nagy dolgok, a kálvinizmus lényegével is összeférnek, elérsőkre a legtöbb helyen csak az akarat szükséges és körünkben a vallásos életre, tagadhatatlan, hatással vannak. A párisi ref. templom meleg otthon, a szó konkrét és lelki értelmében, a hova mindenki örömmel megyen, a hol nem félhet sem a meghűléstől, sem finom ruhája elszennyezésétől, a hol a mennyei tűz, a hívek szent buzgósága, magasan fellobog, s templomból való távoztán nem csak lelki megkönnyebbüléssel, hanem egyszerűsággal azon tudattal tekint vissza mindenki arra az órára, melyet Istennek házában töltött, hogy azt kellemesen töltötte el!

Ezek azok, amelyeket jelen alkalommal óhajtottam elmondani nagy tiszteletűségednek. Ha talán lelkedeseimben némelyeket merészen s meg lehet tévesen állítok, hiszem, hogy tapasztalt jóindulata meg fogja azokat nekem bocsátani! Magamat további partfogásába ajánlva vagyok

Páris, 1900, márcz. 10-én.

a nagytiszteletű
szerkesztő-tanár urnak
hálás tanítványa:
Bogdán Lajos,

KÜLÖNFÉLÉK.

Adományok és ajánlatok a kollégiumi szabadságharc gyűjtemény és a Nagykönyvtár részére.

Ötödik közlemény.

Méltóságos bessenyei *Szél Farkas* úrtól, a debreceni királyi tábla tanácselnökétől:

1. Pesti Hirlap 1848. évfolyam 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 41, 42, 43, 70, 71, 72, 73, 74, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 86. számai.

2. Március Tizenötödike 1848. évfolyam 244 s 236. száma.

3. Március Tizenötödike 1849. évfolyam 10—12; 15—16; 20, 22, 25, 26, 28, 29, 30—32; 34, 35, 37—39, 41, 44, 50. számai.

4. Közlöny (hivatalos lap) 1849. évf. 88, 96, 130, 133, 146. számai, a 141. szám melléklete (Buda ostrománál elesett és sebesült honvédek névlajstroma).

5. Jelenkor 1848. évf. jan. 20-iki 9-ik száma.

6. Codex a század első tizedéből, Csokonai verseivel és egykoru más versekkel, bucsuztatókkal. 4° 240 lap.

Tekintetes hiripi *Böszörményi Zsigmond* aranyos-medgyesi földbirtokos úrtól, a n.-bányai egyházmegye tanácsbírójától:

Az aranyos-medgyesi oláhok lázadási bünpöre 1848-ból, 286 lapnyi kézirat folio.

Nagytiszteletű *Szabó József* aranyos-medgyesi ev. ref. lelkész úrtól, a n.-bányai egyházmegye közalap kezelőjétől:

1. Hurbán császári ezredes és oláh martalóc vezér pазsurája (oltalom és menlevele) az aranyos-medgyesi oláhok részére.

2. Debreceni verses küszöntő 1812-ről aquarell rajzokkal.

3. Cáfoló kudarc a debreceni Polgárok nevében költött feleletre, 1833. 4 lap.

4. Péczely József beszéde azon alkalomból, hogy Nagy Imre és Szilágyi István debreceni diákok megnyerték a Kisfaludy-társaság által kitűzött pályadíjat. 1840. Debrecen, 12 lap 4°.

5. Debreceni gúnyvers a 18-ik század végéről a nyelv-újítók ellen. Kézirat.

Tiszteletes *Nánássy Imre* mező-telki ev. ref. lelkész úrtól :

Kossuth Lajos kiáltványa, Pest, 1848. dec. 22-ről Magyarországnak népeihez. 4 lap, folio.

Tekintetes *Simon Miklós* úrtól, Debrecen város rendőrkapitányától :

Édes atyja, néhai *Simon György* urnak, Bem sátorában szolgált debreceni vörös pántlikás nemzetörnek 2 drb lovassági pisztolya, rézkupakos tokkal, eredeti felszerelésével.

Midőn a fent elsorolt adományokat megköszönöm és további gyűjtést sürgető felhívásomat megújítom, teljes megnyugvással látom, hogy a kollégiumi *szabadságharci gyűjtemény* eszméje lassan bár, de mégis tért hódít és mindég nagyobb-nagyobb körökre terjed, sőt már a 48-as dolgokon túl, általában a Nagykönyvtár gyarapítására is kiszélesedni készül.

Az adakozók között egymásután jelentkeznek egyházi és társadalmi közéletünk kitünőségei és a mi a dologra nem kevésbé fontos, Debrecen város polgárai és a mint azt másként nem is lehetett volna várni, a nagy tiszántúli egyházkerület lelkészei. Jöjjenek minél többen és segítsenek megmenteni a multak emlékeit a jövődönék. Még vannak élő tanui a szabadságharcnak közöttünk, kik e dicsőséges multat képviselik. Még nem enyésztek el e csodás időknek maradványai, emlékjelei, okiratjai. Még mi is által tudjuk érezni a szabadságfakasztó, nemzetet teremtő nagy eszmék erejét. Míg nem késő, most szedjük össze azért az emlékeket, most gyűjtjük össze az iratokat, elsárgult, egyházi és családi leveles ladákban hanyódó, szétszórt lapokat, duggatott elrozsdázott fegyvereket, kokárdákat, zászlókat és csináljunk belőle egy teljes gyűjteményt. Örizzük meg a késő kor számára magokat az emlékeket is és azoknak nevét is, a kik viselték, használták azokat.

A kollégiumi Nagykönyvtárban már kétszer is verődött össze egy-egy nagyobb 48-as gyűjtemény. Elmerült hajónak drága roncsai a szikla partokon! Mind a két gyűjteményt elkobozták 1867 előtt; azóta meg más mezőkre téved a nemzet közfigyelme.

A mi két ízben nem sikerült, sikerülhet most harmad ízben. És sikerülni is fog, ha az érdekeltek figyelmét fel tudjuk kelteni. Ezt próbálok, ezért zörgetek, hallgassanak meg, a kiket illet.

Debrecen, 1900. márc. 24.

Ferenczy Gyula,
kollégiumi fő-könyvtárnok.

— **A tiszántúli egyházkerület tavaszi közgyűlését főtiszt.** Kiss Áron püspök és méltóságos Gróf Dégenfeld József egyházkerületi főgondnok urak május hó 16-ra, az egyházkerületi tanügyi bizottságot május hó 2-ra, a debreceni főiskola igazgató-tanácsát pedig május 3-ra hívták össze Debrecenbe.

— **Kimutatás** a tiszántúli ev. ref. egyházkerületi lelkészi illetményeknek 1200 koronáig való kiegészítésé-

hez utalványozott összegekről. Micske : Rátz Lajos 349 korona 10 fillér. Bene : Kiss Péter 518 kor. 16 fill. Bilke : Kölesey Zsigmond 1044 kor. 65 fill. Uj-Léta : Lénárd Péter 291 kor. 55 fill. Fekete-Patak : Bodnár Béla 211 kor. 45 fill. Bökény : Király Antal 613 kor. 30 fill. Fancsika : Ladányi Endre 533 kor. 82 fill. Tisza-Ujlak : Sarkady Mihály 228 kor. 80 fill. Bere : Vityi Bertalan 507 korona 87 fillér. Dengeleg : Nagy Károly 532 kor. 70 fill. Gebe : Szigethy Gyula 276 kor. 50 fill. Genes : Kalmár Ferenc 437 kor. 93 fill. Iriny : Veress Imre 726 korona 79 fillér. Kis Szekeres : Erdős Ignác 392 kor. 28 fill. Kis-Namény : Gyarmathy Gábor 204 kor. 62 fill. Komlód-Tótfalu : Losoncy Gusztáv 369 korona 82 fill. Kér-Semjén : Balogh Áron 342 korona 66 fillér. Matócs : Sziky Ádám 111 kor. 32 fill. Majtis : F. Varga Lajos 442 kor. 47 fill. Penyige : Jakab Antal 380 kor. 51 fill. Összesen : 8516 kor. 60 fill. Gömöri Oszkár.

— **Meghívó** a tiszántúli ev. ref. középiskolai tanáregyesület 1900. április hó 18. és 19. napjain Mezőtúron tartandó XVII-ik rendes közgyűlésére. Program : Áprillisi hó 17-én. kedden. Érkezés. Elszállásolás. Ismerkedés este 8 órakor a Központi kaszinóban. Áprilisi hó 18-án, szerdán. Délelőtt 8 órakor a nagy választmányi ülése a főgymnasiumi tanári tanácsteremben. Tárgyai : 1. A közgyűlés elé terjesztendő jelentések bemutatása. 2. Írásban benyújtott indítványok tárgyalása. 3. Folyó ügyek. Délelőtt 9 órakor istenitisztelet. Imát tart Vékony Sándor. Istenitisztelet után közgyűlés a főgymnasium disztermében. Tárgysorozat : 1. Elnöki megnyitó beszéd. 2. Üdvözlések. 3. Jegyzői jelentés. 4. Pénztárnoki jelentés. 5. Emlékbeszéd Gergely Károly felett. Tartja Sinka Sándor. 6. Latinnyelvi oktatás a francia középiskolában s némi tanúságok magunkra. Felolvasás Fejér Lajostól. Délután 1 órakor közebed a Nemzeti Szállóban. Ebéd után a főgymnasiumnak, a város többi intézményeinek (állami felsőbb leányiskola, ev. ref. elemi iskola) és egyéb látnivalóinak (ujvárosi templom, agyagipar telepek, acetilén fejlesztő telep) megtekintése. Délután 5 órakor a vallásánárook szakértekezlete a főgymnasiumi tanári tanácsteremben. Vitatételek a következők : 1. Hogyan lehetne a vallásitanítást benső, meleg vallásos neveléssé tenni? 2. Kivánatos-e a vallásitanítás központosítása két tanítási körre (alsó és felső) osztás által. 3. Szükséges-e a bibliai olyasmányokat a humán tárgyakhoz illeszteni, általán az egész vallásitanítást kölcsönhatásba hozni a középiskola többi human-tárgyaival? 4. Megváltoztatandó-e a gymn. vallásitanítás anyaga és ha igen, hogyan? 5. Mímodon lehet és kell a középisk. vallásoktatásban a bibliára és az énekekre kiváló gondot fordítani? 6. Célszerű-e a vallásórakon az újszövetségből egyes szemelvényeket eredeti görög nyelven olvastatni és ilyen olvasás mellett magyarázni? Este 8 órakor hangverseny a Központi Kaszinó nagytermében. (Vegyes énekkar, úri zenekar, zongora, ének, dialog.) Áprilisi 19-én, csütörtökön. Délelőtt 9 órakor a közgyűlés folytatása. Tárgysorozat : 1. Középiskoláink s a magyar alföld. Felolvasás Faragó Jánostól (papai tanár.) 2. A müncheni glyptotheka ismertetése, kapcsolatban a művészeti oktatással. Felolvasás Farkas Lajostól. 3. A túlterhelésről. Felolvasás dr. Biatsy Józseftől. 4. Jelentés az iratni szándékolt latin nyelvűtan ügyében. 5. Esetleges indítványok tárgyalása. 6. Közgyűlés be-beresztése. Jegyzet. 1. A közgyűlésen csak azon indítványok tárgyalhatók, melyeket legkésőbb a közgyűlést megelőző napon írásban nyújtanak be az egyesület elnökségéhez. 2. Az egyesület központi választmánya kedvezményes vasúti jegyekért kellő időben megtette

a lépéseket. Kérjük a tagtársakat, hogy igazgatóságuk útján folyó évi április 5-ig szíveskedjenek az elnökséget értesíteni: kik szándékoznak a gyűlésre jönni, hogy a személyekre szóló vasúti igazolványokat kiállítva idejében elküldhessük, valamint a jelentkezők elszállásolása iránt is intézkedés történhessék. Debrecen, 1900. március 15. A tiszántúli ev. ref. középiskolai tanáregyesület központi választmánya. Mint értesülünk a mezőtúriak nagyban készülnek az egyesület fogadtatására. A hangverseny, melyet a tanári kar, élén az igazgatóval a helyi társadalom kiváló érdeklődése és résztvevése mellett rendez, rendkívül sikerültnek ígérkezik. Szerepelni fognak: zongorajátékkal *dr. Dabis Antal* járásbíró, énekkel *dr. Kun Arpád* földbirtos, vizsgávalattal *Bodolay Ilonka*, dialoggal *Freyler Berta* fels. leányisk. tanítónő és *Lányi Lajos* tanár, humoros felolvasással *dr. Kolozsváry Aladár* tanár. A gyűlésre jelentkezők eddig is szép számmal vannak; a távoli *Pápáról* is, ahonnan felolvasó is szíves készséggel vállalkozott, számosan jelentkeztek. Az elnökség ezúton is kéri a tagokat, hogy a gyűlésen megjelenni s megjelenésüket idejekorán tudatni szíveskedjenek.

— **Van-e hát igazán veszedelem a protestantizmusra nézve?** A „Magyar Szó” írja 41-ik számában: „*Zsilinszky Mihály* a vallás- és közoktatásügyi miniszterium államtitkára, ki ez idő szerint a miniszterium ügyeit maga vezeti, cikket ír a Veres József által kitünően szerkesztett „Evang. Egyház és Iskola” legutóbbi számában. E cikk nagyon tanulságosan foglalkozik azzal a különös jelenséggel, hogy a külföldi egyetemeken magyar theologusok számára tett alapítványi helyekre ma már alig akad pályázó. De nem ez a cikk főérdekessége, hanem az a vészkiáltás, a melylyel befejeződik: **„Ha volna oly hatalmas tárogatóm, melynek hangja elhatolna minden egyes hitrokonom lelkéhes, est kiáltanám nekik: vigyázzatok, az egyház vészelyben van; gondoskodjunk első sorban apostolok neveléséről!”** — Ezt írja Zsilinszky Mihály állami kár Budapestről 1900. március 12-ről. Ő írja ezt, a ki mint a vallás- és közoktatásügyi tárca ez idő szerinti vezetője jobban láthatja mindenkinél azokat a nyílt és titkos veszedelmeket, melyek a prot. egyházat fenyegetik: nem mi mondjuk tehát; a legilletékesebb férfiú tárogatóval is szeretné kiharsogni: **„az egyház vészelyben van!”** Vajjon mit mondanak ehez azok, kik a mi feljajdulásunkat indokolatlan aggodalmak-szülte lármanak tartják!? Bizony . . . bizony immár a kövek is kezdenek kiáltani . . . Értsük meg mindnyájan papok, világiak egyaránt. Nemes idealismusra, felekezeti egyetértésre, igaz áldozatkészségre van szükségünk. Itt már nemcsak a papok dolgáról van szó; többről, nagyobból . . . a protestantizmusról! Minden hívünkre, de különösen az egyház funkcionáriusaira, legyenek azok akár papok, akár bárminő szakon működő tanárok, tanítók, gondnokok, tanácsbírók, presbiterek stb. szükségünk van. „Viribus unitis”!

— **Magyar Szó.** Ez a czime annak az ujonnan megindult politikai napi lapnak, melyre most minden protestáns embernek, de főként a református lelkészi karnak a figyelmét ezennel felhívjuk. Nem politikája érdekel bennünket, mert ahoz szólni nekünk jogunk nincs! hanem igenis érdekel az az irányzat, mely nyíltan a protestáns érdekek támogatására vállalkozott s a lap egyik legfőbb alapelvét képezi Nem voltunk soha barátjai a felekezeti széttagoltságnak olyan értelemben, hogy a haza polgárai társadalmi téren is konfessziók

szerint csoportosúljanak s a hazaszeretet erőnyei a felekezeti templomok próbaköveire vonszoltassanak, mert hiszen volt idő, midőn e téren mindnyájan testvéreknek ismertük egymást s tudtunk igaz magyarok lenni akár a csillagos, akár a keresztes templomokban imádtuk Istenünket. De a mai viszonyok között, midőn a felekezeti kérdés minden irányban annyira ki van élesítve; midőn a katolicismus hatalmas sajtóra támaszkodik s talán nincs egyetlenegy mozzanata sem, melyről hívei azonnal pontosan ne értesülnének s a melynek védelmezése felől a priori biztosak ne lehetnének: ma inkább, mint valaha éreznünk kellett szükségét annak, hogy nincs egyetlenegy politikai napi lap, mely érdekeinket támogatná, jogainkat védelmezné s midőn a szükség úgy hozza magával, az elfogult közvéleményt fel is világosítaná. Most már van. Ez a lap a „**Magyar Szó**”, mely a „Protestáns ügyek”-ről állandó rovatot vezet s nemes bátorsággal mondja ki az igazat minden reaktionarius s ultramontan túlkapások felett. Ennek a lapnak tehát éppen úgy nem szabad hiányozni egy protestáns lelkész asztaláról sem, mint a hogy nem hiányzik a „Magyar Allam” a katolikus kollégák könyvtékájából. Egyébként is tartalmaz s őszinte igaz magyar nyelven szerkesztett lap ez a „Magyar Szó”, mely minden tekintetben megérdemli a támogatást. Előfizetési ár: egy évre 28 korona, félévre 14 korona, negyedévre 7 kor., egy hónapra 2 kor. 40 fillér. **Protestáns** lelkészek, tanítók, tanárok azonban a következő kedvezményes áron kapják: egy egész évre 20 korona, félévre 10 korona, negyedévre 5 korona, egy hónapra 1 korona 67 fillér. Megjelen naponként. Kiadóhivatal: IV. ker. Sarkantyus-utca 3. Budapest. Még csak azt jegyezzük meg, hogy ez ajánla ra bennünket senki fel nem kért. Magunk teszszük ezt, a saját magunk iniciatívájára, mert ennek a lapnak iránya nekünk felettebb tetszik.

— **A „Sárospataki Lapok”** a tanulók között divatozó párbajokról. „A párbaj-mánia uralmáról is értesít t. laptársunk (Debr. Prot. Lap) s egyuttal egy joghallgatónak végzetes megsebesüléséről is. A megróvó és sürgős intézkedést követelő megjegyzéseket teljes mérvben osztjuk s helyeseljük, mert a mi ma ott Debrecenben történik, az holnap itt Sárospatakon következhetik be, s hova lesz az iskolának nevelő szerepe, ha a legszigorubb rendszabályokkal nem igyekszünk utját állani a legénykedéseknek, az ifjúkori félszeg becsületkérdéseknek, a melyeknek semmi közük a jó nevelésü és kifogástalan erkölcsi viseletü ifju jelleméhez. — A kör onnan a fővárosból áradt át s nekünk ha kell, késsel is készeknek kell lennünk a fekély eltávolítására.” Ehez a magunk részéről ujjolag csak annyit teszünk, hogy közeleg az igazgató tanács tavaszi ülése, — nagyon kérjük e testület érdemes tagjait, ez ügyet már ott szőnyegre hozni. Onnan mehet aztán a kerületi közgyűlés elé.

— **Pápai hírek.** A legörvendetesebb hír, hogy a főiskola igazgatótanácsa kimondotta, hogy a *leány-internátusnak* 4 oszt. *felsőbb leányiskolává fejlesztését* javasolja az egyházkerületnek. Az intézet felállítása pénzügyileg biztosítva van. Vivat! — A főgymn. tanárok promotiójára nézve a tanács elhatározta, hogy ezentul a fizetési állások megüresedése az elnökség által *nyilvánartandó.* — **A vallástanári tanszékre** jelöltettek: Lic. Rác Kálmán, Kovács Kálmán, Kis Ödön, B. Pap István; **a philologiai, illetve történelmi tanszékre:** dr. Lakos Béla, Nagy Lajos, Zelles Lajos. A kerületi gyűlés azóta Lic. Rác Kálmánt és dr. Lakos Bélát már meg is választotta. — **A Tóth**

Dániel elhunytával megüresedett theol. tanszékra a pályázatot a következő tantárgycsoportosítással hirdetik meg: Egyetemes egyháztört., Magyar egyháztört. Ó- és újszöv. kánontörténet, theol. encyklopaedia. — Végül e helyen említjük meg és fájdalmasan említjük azt a polemiát, mely a Dunántúli Prot. Lapban egyfelől **Balla Endre** csetényi lelkész, másfelől a főgymnasium néhány tanára között már régebben foly. Ezek a háboruskodó tanárok, számszerint négyen, mind a kath. egyházból tértek át s Balla szerint megbotrántoztató közönyösséget, sőt bántó cynismust tanúsítanak a ref. vallási szertartások, főleg templomba járás iránt. Ezért ostorozta őket kiméretlenül Balla, viszont ezek is nagy harcai kedvvel fújják a tárogatót s ekközben többször megfélekednek magukról. Az egész csatározás nagyon kellemetlen hatást, sőt megütközést kelt bennünk távollevőkben is. Ilyennek nem volna szabad előfordulni.

— **Köszönetnyilvánítás.** Kedves emlékü jó férjem halálesete alkalmából, oly tömegesen érkeznek hozzám folyvást az ország minden részéből a lelkész, tanár, tanító urak, s minden rendü rangu ösmerősöktől, jó barátoktól, a részvét nyilatkozatok, hogy én azokra egyenként válaszolni képes nem vagyok; fogadják azért a szíves résztvevők e becses lapok útján, bánatos lelkemből fakadó leghálásabb köszönetemet. Bihar-Nagy-Bajom 1900. március 16. özv. Révész Mihályné, sz. Harsányi Etelka.

— **Felhívást** bocsátott ki Nagykörösön egy bizottság, melynek elnöke **Vargha István**, h. Kiss Kálmán, nagykörösi ev. ref. tanítóképzőintézeti és népiskolai igazgató tanár volt tanítványaihoz és tisztelőihez. H. Kiss Kálmán ur, rendes lelkészi pályáról átlépve ez intézet felvirágoztatásán 25 év óta munkálkodik s ez idő alatt száz meg száz ifju lelkébe hinté el a tudomány s a hazaszeretet magvait, melyek a fogékony lelkekben alkalmas talajra találva tovább fejlődnek s hatalmasan működnek közre a népnevelés nagy és fáradságos munkájának előmozdításában. Ő nemcsak mint tanár szereti atyailag növendékeit, de azoknak mint tanítóknak is igazi barátja, tanácsadója s lelki gondozója. Tollával, tudományával, irodalmi működésével és szónoklatával lelkes harcosa az iskolaügynek és a tanítók érdekeinek egyaránt; ki szeretett intézete külső és belső felvirágzásáért — gyenge testi, de erős lelki ereje s önfeláldozása mellett közreműködni soha el nem fárad, hithű, szilárd jellemű s oszlopos férfiúként magasodik ki. H. Kiss Kálmán méltán megérdemli, hogy volt tanítványai s tisztelői egy negyedszázados működésének méltatása végett iránta érzett szeretetük s tiszteletük kifejezésére egy jelt, egy ércnél maradandóbb emlékoszlopot állítsanak, mely hirdesse az utánunk következő nemzedék előtt is az ő szép lelkének s egyszersmind a tanítványok s tisztelők szeretetének, ragaszkodásának és hálájának igaz voltát és nagyságát. Egy ily emléket akar a bizottság h. Kiss Kálmán negyedszázados tanárkodásának jelzésére. Egy alapítványt óhajt teremteni „H. Kiss Kálmán alapítvány” címen. A begyülemelő összegnek évenkénti kamatát egy ev. ref. tanítónak a nagykörösi ev. ref. tanítóképző-intézetben tanuló, jó erkölcsi magaviseletű s a hit és erkölcs tanban s a történelmi tudományokban — évenként felváltva a két tantárgy — legszebb előmenetelt tanúsító gyermeke, vagy tanító gyermekének nem létében más ugyanily követelményeknek megfelelő növendék élvezze. A kegyes adományok Tóth Lajos bizottsági pénztárnokhoz f. évi július hó végéig Nagy-Körösre küldendők be.

— **Halálozások.** Szász Károly dunamelléki püspököt, ref. anyaszentegyházunk e nagynevű oszlopferfiát pótolhatlan veszteség és sötét gyász sújtotta nemes érzésekben oly gazdag szívű, kitűnő hitvesének **Szász Károlyné** szül. **Bibó Antóniának** folyó hó 15-én, 63 éves korában történt elhunytával. A hirneves költő és kiváló egyházi férfiú sötét fájdalmában, ki családi élete boldogságából merítette szellemének ritka üdeségét és rendkívüli muukaerejét, valamint az ország, úgy reformált egyházunk közrészvéte is meghatottan osztaozik. A megboldogultat, kivel Szász Károly, mint kunszentmiklósi pap 1858-ban kelt egybe s kivel most két éve ülte meg családi boldogságának negyvenedik évfordulóját gyermekeik, unokáik s szerető rokonaik díszes koszorújában, folyó hó 17-én délután temették Budapesten, a kálvintéri paplaktól. Koporsóját a kálvintéri református templom előreszében tették ravatalra, a melyet szebbnél-szebb koszorúk borítottak. Krausz egyházi karmester szép gyászdal játszott orgonán, amely után a theologiai ifjuság karéneke következett. Ennek elhangzása után Szilády Áron egyházkerületi főjegyző, püspökhelyettes remek beszédben búcsúztatta el a halottat. A beszéd után ismét a fiatalság karéneke következett. Erre a koporsót, amely mellett az öreg honvédek álltak sorfalat, föltettek a halottas díszkocsira s a menet a harangok zúgása között vonult a temetőbe. Elöl a református egyesületek tagjai mentek zászlóikkal, a halott után a fővárosi ref. segédlelkészek lépkedtek testületileg, a menet végén pedig hosszú kocsisor húzódott. Végül a temetőben Papp Károly lelkész mondott szép búcsúztatót. A vigasztalhatatlan férj égő fájdalmára adjanak enyhítő balzsamot áldásos tevékenységének széles munkaköre, szerető övei, az általánosan megnyilatkozott őszinte mély részvét s a vigasztalásnak ama kipadhatlan mennyei kútfeje, melynek gyógyító cseppjeit ő már oly sok ezer bánattól, fájdalomtól sebzett szívre hintette. — Vettük a következő gyászlevelet: Özv. Kósa Dánielné szül. Papp Julianna úgy maga mint gyermekei, unokái, testvérei és a kiterjedt rokonság nevében is fájdalomtól megtört szívvel tudatja felejthetlen jó férjének, a gyermekeiért és unokáiért élő jó atyának, illetve nagyatyának szerető testvérnek és rokonnak tiszt. **Kósa Dániel** ó-apáti-i ev. ref. lelkésznek 75 éves korában, boldog házassága 50-ik, buzgó lelképásztorkodása 52 ik évében hosszas szenvedés után folyó hó 20-án d. e. 9 órakor történt gyászos kimúltát. A megboldogult hűt tetemei folyó hó 22-én délután 3 órakor fognak az ev. ref. egyház szertartása szerint az ó-apáti sirkertben örök nyugalomra tétetni. Kelt Ó-Apátiban, 1900. március 20. Áldás és béke lengjen a drága hamvak felett! — Az elhunytban Kósa Ede jármi-i nyugalm. lelkész, Kósa Barna debreczeni egyházi számvevő atyjokat, Csiky Lajos akadémiai igazgató közeli rokonát, jó bátyját gyászolják. Nekrológot fog lapunk az egyszerűségében mindig nemes férfiúról hozni. — Dr. theol. **Zahn Adolf** a stuttgarteri ref. egyház nemrég nyugalomba vonult lelkésze, szigorú kálvinista theologus, az irás szószerinti inspirációja elméletének harcász képviselője, kiváló és nagybecsült hitszónok, a szegények jóltevője 65 éves korában f. hó 2-án Stuttgartban elhunyt.

— **Hátralékos előfizetők** közül azok számára, a kiknek *postai megbízást* küldtünk, de nem váltották ki, a lap küldését a következő számtól kezdve sajnálatunkra kénytelenek leszünk beszüntetni. S mivel ismételt levélbeli felszólításaink után ez a lépésünk sem vezetett sikerre, lapunk fennállásának érdekében most már ahhoz a végső eszközhöz kell folyamodnunk, hogy követelésünket *üggyvéd útján* hajtsuk be.

TARTALOM-JEGYZEK: Erdélyi püspök. Bacsoni Lajos.
 — Tárca: LXXXII. Zsoltár. Erdélyi Imre. — T a n ü g y :
 A férfi nevelés főelvei. P. Tóth János. — Az Orsz. Közép-
 iskolai Tanáregyesület philológiai versenyének szabályzata.
 — K ö z é l e t ü n k : Enekeskönyvünk megújításának előmun-
 kálatai. Szügyi József. — A mi ünneplésünk. Bary Sándor.
 — K ö n y v i s m e r t e t é s : Református Temetési Énektár.
 F. Varga Lajos. — K ü l f ö l d : Párisi levelek. Bogdán Lajos.
 — K ü l ö n f é l é k .

Felelős szerkesztő: **SASS BÉLA.**

Szerkesztő-társ: **Eröss Lajos.**

Segédlelkéss kerestetik

Hódmezővásárhelyre.

Teendők: A lelkéssi hivatalos szolgálatok végzése, ideértve ez évben az anyakönyvvezetést is. Vallástanítás az iparos tanulók közt heti 2 órán, a katonáknál mintegy 2 hónapon át heti 1 órán.

Fizetés: Teljes ellátás kosztal, bútorozott lakással, takarítással, fűtéssel és világítással együtt. Kézpénz főnökétől 200 frt, anyakönyvelésért 60 frt, iparosok oktatásáért egy évre 80 frt, kánoni órák végzéséért és katonák oktatásáért 38 frt. Összesen 378 frt.

Az állás betegség miatt azonnal elfoglalandó. Jelentkezni lehet bizonyítványok küldése mellett Karancsi Dániel lelkésznel H.-m.-vásárhelyen.

Nagytiszteletű s tekintetes egyházi előljáróság.

Elmúlászthatatlan kötelességemnek tartom a nagytiszteletű és tekintetes egyházi előljáróságokat értesíteni arról, hogy 8 éve fennálló

orgona építészeti műtermemet,

mely eddig Széchényi-utca 1805. szám alatt volt,
 1899. év november hó 1-től

Darabos-utca 7. szám alá

teljesen e célra újonnan épített házamba helyeztem át, ahol azt a mai kor kívánalmainak megfelelően rendeztem be úgy, hogy bármilyen nagyságú és kivitelű orgonákat, állító termemben teljesen elkészíthetek s azokat átvizsgálás után megrendelési helyökre szállítom. Munkám jószágáról kezeskedik azon nagyrabecsült pártfogás, hogy évente *10—15 ev. reform. egyháznak* szolgálók munkámmal s magam is, mint református vallású, egyházam érdekét tartom szem előtt s úgy az árakban, mint a kivitelben a teljes megbízhatóságra törekszem.

Továbbra is szives pártfogásukba ajánlva magamat, maradtam teljes tisztelettel

Kerékgyártó István

orgona-építő.

NEUMANN M.

Magyarország legnagyobb és legrégebb

férfi-, fiu- és gyermek-ruha telepe

DEBRECEN, Főtér, a m. kir. postával szemben.

Pontos czimemre figyelni tessék.